

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

מוצש"ק פ' בשלח, י"א שבט, ה'תשכ"ח

יוצא לאור לש"פ קרח, יום ההילולא גי תמוז, ה'תשע"ב

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושתים לבריאה

שנת המאתיים להסתלקות-הילולא של כ"ק אדמו"ר הזקן

פתח דבר

לקראת ש"פ קרח, יום הגדול והקדוש ג' תמוז, יום ההילולא הח"י של כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע — הננו מוציאים לאור התוועדות מוצאי ש"ק פ' בשלח, י"א שבט, ה'תשכ"ח (במלאות ח"י שנה ליום הגדול והקדוש יו"ד שבט), הנחה בלתי מוגה.

*

ויה"ר שנוכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גר", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

עש"ק פ' קרח, יום ההילולא ג' תמוז, ה'תשע"ב
שנת המאתיים להסתלקות הילולא של כ"ק אדמו"ר הזקן
ברוקלין, נ"י.

©

Published and Copyright 2012 by

LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610 • Fax. (206) 666-1770

E-mail: info@lahak.org • Internet: <http://www.lahak.org>

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch, Inc.

5772 • 2012

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס

The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237

(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

Tel. (718) 604-2610 Fax. (206) 666-1770

נדפס בסיוע ולזכות בנימין בן חנה ומשפחת פדרמן ולזכות אמם חדוה בת לאה רייזל

בס"ד. שיחת מוצאי ש"ק פ' בשלח, י"א שבט, ה'תשכ"ח.

בלתי מוגה

א. התועדות זו קשורה עם יום העשירי בשבט, יום היארצייט וההילולא, אלא שמצד קביעות שנה זו, שישנו יום השבת בינתיים, נערכת ההתועדות במוצאי שבת (ולא במוצאי עשירי בשבט, ליל שבת — מצד ההלכה שאין מערבין שמחה בשמחה¹, כמו בפורים שחל בשבת, שדוחים את סעודת פורים לאחרי השבת, כדי שלא לערב שמחת פורים בשמחת שבת, כדאיתא בירושלמי²).

ולכן, בהוספה על הענינים הקשורים עם יום ההילולא (של צדיק, ויתירה מזה: נשיא הדור, שמצד זה גדול יותר הקשר של המתועדים עם בעל ההילולא), ניתוסף עוד ענין — שזוהי סעודת מוצאי שבת³, שנקראת "סעודת מלוה מלכה", ובלשון רבינו הזקן בשו"ע שלו⁴: "כדרך שמלוין את המלך" — לא "מלכה", אלא "מלך"⁵ (ומוסיף: "אחר שיצא מן העיר", כפי שיתבאר לקמן).

ובזה ניתוסף עוד ענין — שבמוצאי שבת גופא (שישנו בכל שבתות השנה) הרי זה מוצאי שבת שירה, והיינו, שמוצאי שבת זה קשור עם "שבת שירה" (ככל מוצאי שבת שקשור עם יום השבת, כמובן מהלשון "מוצאי שבת"), שענינה הוא — כשמה — שמחה (שהרי שיר קשור עם שמחה), שזוהו גם ענינה של התועדות.

ועוד ענין בזה — שישנו במוצאי שבת שירה בכל השנים — שאז היא התחלת הסדרה של מתן-תורה.

והענין בזה:

אמרו רז"ל⁶ "אין אומרים שירה אלא על היין". והרי אמיתית ענין היין הוא — יינה של תורה. ולכן, במוצאי שבת שירה היא התחלת הסדרה דמ"ת.

וענין זה שייך גם לשבת שירה גופא (שהרי מוצאי שבת קשור עם

שלפניו — הנה בשו"ע הרי זה ענין של פסקדין.

(1) מו"ק ח, ב ואילך.

(2) מגילה פ"א ה"ד.

(5) ראה גם שיחת מוצאי ש"ק פ' בשלח, י"א שבט תשכ"ד בתחלתה (תו"מ חל"ט ע' 32). וש"נ.

(3) כפס"ד השר"ע (או"ח ס"ש) — ע"פ המבואר בראשונים ועד לדברי הגמרא (שבת קיט, ב).

(6) ברכות לה, א. וש"נ.

(4) שם ס"ב. — שאף שמקורו בספרים

עניני השבת) — כי, פרשת בשלח (שזוהי הפרשה דשבת שירה), סיומה וחותמה היא בנוגע ל"מן", והרי מפורש בקרא שענינו של המן הוא "למען אנסנו הילך בתורתו", היינו, נסיון הקשור עם תורה. וגם: איתא במדרש⁸ ש"לא ניתנה התורה כו' אלא לאוכלי המן", ונמצא, שהתחלת ירידת המן (שאודותה מסופר בפרשת בשלח) פעלה אצל בניי שיהיו מקבלי התורה, והיינו, שנעשו במעמד ומצב שתינתן להם התורה.

ומובן שמצד הענין דמ"ת נעשית שירה ושמחה הכי גדולה — שהרי עיקר ענין השמחה למטה צריך להיות קשור עם ענין השמחה למעלה, ואנו רואים שהשמחה היותר גדולה למטה היא שמחת חתן וכלה, ולמעלה הרי זה הענין ד"יום חתונתו" זה מתן תורה¹⁰ (בנוגע להקב"ה ובניי שהם בדוגמת חתן וכלה, כמבואר במדרשי חז"ל¹¹), ולכן, הנה משבת שירה, שענינה שמחה (כנ"ל), באים לשמחה הכי גדולה — "יום חתונתו זה מתן תורה", שאודותה מדובר בפרשת יתרו¹², שזוהי הסדרה שהתחלתה במוצאי שבת זה.

ונמצא, שמוצאי שבת זה — שהוא הסיום וחותם של השבת שחולפת, והתחלת ששת ימי השבוע הבא — מחבר את שבת שירה עם השמחה ד"יום חתונתו זה מתן תורה".

ב. והנה, בנוגע לכל הענינים הנ"ל, הנה אע"פ שכל אחד ואחד מהם קובע ברכה לעצמו, מצד תוכנו המיוחד, מ"מ, כיון שכל ענין הוא בהשגחה פרטית, ולא במקרה ח"ו, הרי עצם העובדה שענינים אלו יכולים להפגש יחדיו, מהווה הוכחה שיש קשר ושייכות ביניהם, ועאכו"כ כשנפגשים יחדיו בפועל.

ומובן, שבקביעות כזו, שכל ענינים הנ"ל נפגשים יחדיו, שאז מודגשת יותר השייכות ביניהם — יש מקום לבאר את השייכות שבין כל ענינים אלו.

ויובן בנקל יותר — לאחרי הבנת כל ענין בפני עצמו. וכיון שעיקר סיבת ההתוועדות קשורה עם יום ההילולא, הנה לראשונה הוא ביאור ענין ההילולא.

11) ראה לקו"ת ברכה צד, רע"א. וש"נ. וראה גם שבת פח, ריש ע"ב.

12) ואף ש"יום חתונתו זה מתן תורה" קאי בפשטות על יוהכ"פ (פרש"י תענית שם), הרי במדרש (שהש"ר ויל"ש עה"פ) הובא ענין זה גם בנוגע למ"ת בפעם הראשונה.

7) טז, ד. וראה תו"א בשלח סה, סע"א ואילך.

8) מכילתא עה"פ. תנחומא שם כ.

9) שה"ש ג, יא.

10) תענית כו, ב (במשנה).

ג. בקשר להסתלקות צדיקי עליון (יום ההסתלקות ושעת ההסתלקות) — כותב רבינו הזקן באגה"ק¹³: "כל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו .. מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה", (ולא רק גילוי סתם, אלא כפי ש)מסיים: "ופועל ישועות בקרב הארץ"¹⁴, מצד המשכת וגילוי "חסד ה'" שלמעלה — למטה.

ומזה מובן, שכשם שמצינו בנוגע לענינים הקשורים עם מועדים מיוחדים ע"פ תורה, שמדי שנה בשנה נזכרים (על מנת שיבוא אח"כ בפועל) על הענין כפי שהי' בפעם הראשונה,

— הן המועדים שהם מדאורייתא, החל מחמשה עשר בניסן שבו הי' הענין דיצי"מ בפעם הראשונה, שמדי שנה בשנה מזכירים ענין זה, ועד לאמירת ברכה (וכידוע השקו"ט בנוגע לברכת הנסים דליל הפסח¹⁵), ועד"ז בחג השבועות ובחג הסוכות, וכן ביוהכ"פ ור"ה (שנוסף על היותו ראש-השנה של שנה זו, הרי זה גם "זכרון ליום ראשון"¹⁶ דהתחלת בריאת העולם); והן המועדים שמדרבנן, כמו חנוכה ופורים וכיו"ב — הנה כן הוא גם בנוגע ליום ההילולא, שמדי שנה בשנה הרי זה בדוגמת הפעם הראשונה — ש"כל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו" נמשך ונתגלה למטה, ובאופן ש"חסד ה'" "פועל ישועות בקרב הארץ".

ד. וכשם שבנוגע לימים טובים צריכה להיות עשיית האדם בענינים הקשורים עם יו"ט זה (הן בימים טובים שמדאורייתא, פסח שבועות וסוכות, ר"ה ויוהכ"פ, והן בחנוכה ופורים שמדרבנן)¹⁷, והעשי' צריכה להיות מעין ההמשכה והפעולה שרוצים להמשיך ולפעול, וכמו בנוגע לפסח, שבכדי להמשיך את ענין הנס כפי שהי' בפעם הראשונה, יש צורך באכילת פסח מצה ומרור, ובביאור הענין: "פסח שהיו אבותינו אוכלים כו' על שום כו'", "מצה זו שאנו אוכלים כו' על שום כו'", "מרור זה שאנו אוכלים כו' על שום כו'", שקשור עם ענין הגלות והגאולה — כמו"כ כדי שיהי' הענין ד"פועל ישועות בקרב הארץ" מצד עמלו של הצדיק ש"עמלה נפשו בחייו", יש צורך בפעולה שהיא מעין העמל ש"עמלה נפשו בחייו". ואע"פ שמי הוא זה ואיזהו שיכול להידמות ליהודי כמו בעל

לעיל ע' (...), ובפרט מנהג שנתפשט בכל תפוצות ישראל, כפי שפוסק הרמב"ם בריש הלכות ממרים בנוגע ל"מנהגות", ש"מצות עשה לשמוע להן", "שנאמר על פי התורה אשר יורוך, זו מצות עשה", ו"כל מי שאינו עושה .. עובר בלא תעשה, שנאמר לא תסור גו'".

13) סכ"ח (קמח, א).

14) תהלים עד, יב.

15) ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' יו"ד (פיסקא שהחיינו). וש"נ.

16) ר"ה כז, א.

17) ועד לענינים הקשורים עם מנהגי ישראל — "מנהג ישראל תורה הוא" (נסמן

ההילולא, שנוסף על מה שקיבל מאבותיו ואבות אבותיו, ישנו גם העמל ש"עמלה נפשו בחייו", לפי הכחות שלו, עד למס"נ, ועד למס"נ בפועל, כידוע בדברי ימי חייו — הרי האמת היא, שדוקא מצד המס"נ שלו, הרי זה באופן שרועי ישראל לא יפרדו מעל צאן מרעיתם (כפי שכותב באגרתו הידועה¹⁸), וכשם שבחייו בעלמא דין הי' "רועה" וממשיך המשכות והשפעות לצאן מרעיתו, הנה "אף כאן" — בהיותו "במרום" — "עומד ומשמש"¹⁹, משמש למעלה ומשמש למטה, לפעול ישועות בקרב הארץ.

וכאמור, שצריכה להיות העשי' למטה באופן דומה לזה, ובלשון רבינו הזקן באגה"ק²⁰: "כאשר נלך בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו", ומוסיף: "נס"ו", אשר, "כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק עולמית"²¹, והיינו, שהפעולה ביום ההילולא ובימים שלאח"ז צריכה להעשות מתוך תוקף והחלטה איתנה, אשר, מבלי הבט על השינויים האפשריים, ובידעו בשעת ההתוועדות שלמחרת הולך לעסקיו, "תחת גפנו ותחת תאנתו"²², יהי' זה באופן ש"אין לו הפסק עולמית".

ו"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה"²³ — כידוע הפירוש בזה²⁴, שכאשר ישנה מחשבה טובה כדבעי, נותן לו הקב"ה כח שתוכל לבוא אח"כ לידי מעשה, ואז מצרף הקב"ה את המחשבה עם המעשה, שתהי' עשי' בשלימות: מצוה עם כוונה, מעשה ומחשבה ביחד.

וכאשר קבלת ההחלטה היא בשעת ההתוועדות, אשר, "אכל בי עשרה שכינתא שריא"²⁵, ועאכו"כ כשישנם כמ"פ עשרה, ומתוך שמחה, שמרחיבה את הדעת ומרחיבה לבו של אדם — הרי זה פורץ את הגדרים שגודר ה"א-ל זר אשר בקרבך"²⁶, ונקל יותר לבוא לידי מעשה בפועל, בשעת מעשה, למחר ולאחר זמן.

ואז ישנם כלים שלמים ומלאים להענין ד"פועל ישועות בקרב הארץ" — שיומשך כח וסיוע באופן הכי שלם ומלא בהנוגע ללימוד התורה, נגלה וחסידות, ובאופן של לימוד המביא לידי מעשה — קיום המצוות, ובהידור, ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

(22) לשון הכתוב — מלכים-א ה, ה.

מיכה ד, ד.

(23) קידושין מ, א.

(24) ראה תניא ספ"ז. סה"מ תשי"ב ע'

87.

(25) סנהדרין לט, א.

(26) ראה שבת קה, ב.

(18) אג"ק שלו ח"א ע' קמא.

(19) סוטה יג, סע"ב (לגירסת הרמב"ם

בהקדמתו לפיהמ"ש (ד"ה כי כל מצוה)).

וראה זח"א קלג, רע"א.

(20) סכ"ז (קמו, א).

(21) עירובין נד, א.

ה. האמת היא שהענין ד"עמל האדם" ישנו אצל כל אדם, ועד — לא רק אצל בני, אלא אצל כל בני-אדם בכלל.

וכדברי הגמרא²⁷: "כל אדם לעמל נברא, שנאמר²⁸ כי אדם לעמל יולד", וכיון שנאמר "כל אדם" (כרוב הגירסאות), הרי זה שייך לכל בני-האדם.

ואפילו לפי הגירסא²⁹ "אדם לעמל נברא" (ולא "כל אדם"), כמו בכתוב (שהובא בתור ראיה): "אדם לעמל יולד" — הנה אע"פ שאמרו חז"ל במסכת יבמות³⁰ "אתם קרויין אדם" (בני דוקא), הרי מבואר שם שכלל זה הוא רק כאשר מדובר בכתוב אודות "אדם" בלבד, אבל "משום בהמה", "משום דבעי למכתב בהמה בהדייהו", הנה "גבי בהמה מיקרו (גם עכו"ם) אדם"³¹, ובתוספות³² איתא, שכן הוא גם כאשר מדובר בכתוב גם אודות הקב"ה ("לפי שהזכיר השם"), ובנדר"ד, כיון שבהמשך הכתוב "אדם לעמל יולד" נאמר "ובני רשף יגביהו עוף", דקאי על מלאכים³³, הנה כשמדובר אודות "אדם" בניגוד למלאכים, הרי התואר "אדם" כולל את כל בני האדם, הן יהודים והן אינם יהודים.

ו. ועפ"ז יש לבאר סיפור המדרש³⁴ "בשעה שהי' אברהם מהלך וכו', כיון שהגיע לסולמה של צור, ראה אותם עסוקין בניכוש כו' בעידור כו', אמר, הלואי יהא חלקי בארץ הזאת"³⁵:

לכאורה אינו מובן: מדוע יש דרישה גם מאומות העולם (כנען) שלא יהי' אצלם ענין של בטלה, אלא יעסקו בחרישה וזריעה (התחלת ל"ט המלאכות) !?

אך הענין הוא — שזהו לפי ש"כל אדם (גם אומות העולם) לעמל נברא", כנ"ל.

וענין זה מצינו גם בהלכה (כמדובר כמ"פ³⁶ שכל ענין של אגדה בא גם בהלכה באיזה אופן שהוא, כיון שזוהי תורה אחת) — "עכו"ם ששבת חייב מיתה, שנאמר³⁷ ויום ולילה לא ישבותו"³⁸:

לכאורה: מהו הטעם לכך שעכו"ם ששבת חייב מיתה — הן אמת שלומדים זאת מהפסוק "לא ישבותו", אבל לא חייבים לומר שזוהי גזירת

34) ב"ר פל"ט, ח.	27) סנהדרין צט, ב.
35) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 93 ואילך (גם משיחה זו).	28) איוב ה, ז.
36) ראה גם	29) ראה דק"ס וע"י שם.
37) נח ח, כב.	30) סא, רע"א.
38) סנהדרין נח, סע"ב.	31) פרש"י שם.
	32) סד"ה ואין.
	33) פרש"י עה"פ.

הכתוב, ללא כל הסברה, וכשם שנאמרו טעמים על שאר חיובים ואזהרות של בני נח (כמו "עכו"ם שעוסק בתורה"³⁹), כמו"כ צריכה להיות הסברה גם לכך שעכו"ם ששבת חייב מיתה.

וההסברה היא — לפי ש"כל אדם לעמל נברא", וכיון שאצלו חסר ענין העמל, אזי בטל המסובב שבא מצד ענין העמל, שזהו מה שנברא⁴⁰.

ז. ועפ"ז יש לבאר גם המשך דברי הגמרא "כל אדם לעמל נברא" — "איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא. . ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כו"':

לכאורה אינו מובן (כמדובר פעם בארוכה⁴¹): מהי הקס"ד לומר שבנ"י נבראו כדי להתעסק במלאכת העולם, "עמל מלאכה"?!

אך ע"פ האמור לעיל ש"כל אדם לעמל נברא" כולל את כל בני-האדם, הן יהודים והן אינם יהודים — מובנת בפשטות שאלת הגמרא אם בריאת האדם היא בשביל "עמל מלאכה", לצורך ישוב העולם (שזהו כללות הטעם דשבע מצוות בני נח, כדי שיהי' ישוב העולם בסדר מסודר), שבשביל זה יש צורך בענין המלאכה (כדברי המדרש הנ"ל שאברהם לא רצה להתיישב במדינה שבה אין עוסקים במלאכה, כיון שזהו היפך ישוב העולם), או שהתכלית ד"לעמל יולד" היא בשביל ענינים הקשורים עם דיבור, "עמל שיחה", או בשביל "עמל תורה", ששייך אפילו אצל בני נח, כדברי הגמרא⁴² שבנוגע ל"מצוות דידהו", הנה לא זו בלבד שמותר להם ללמוד תורה, אלא יתירה מזה, שאי אפשר שידעו כיצד לקיימם אם לא ילמדו תורה, כי "גדול לימוד שמביא לידי מעשה"⁴³.

ח. אמנם, ביאור הנ"ל, שהספק בגמרא אם בריאת האדם היא בשביל "עמל מלאכה", "עמל שיחה" או "עמל תורה" הוא בנוגע לבני נח בלבד — אינו מספיק, שהרי ישנו הכלל תקנתא לעכו"ם לא עבדינן (כמובא בפוסקים⁴⁴), ועכצ"ל, שעיקר השאלה היא בנוגע לבנ"י, אלא שבזה נכללים גם בני נח.

ולכאורה אינו מובן: איך יתכן קס"ד בנוגע לבנ"י, שכל ענין הבריאה שלהם הוא בשביל ענין העמל ("לעמל נברא"), ויתכן שהכוונה היא "עמל מלאכה"?!

אך הענין הוא — שבדוגמת החילוק בין בני נח לבנ"י, יש חילוק

42) שם נט, א.

39) שם נט, רע"א.

43) קידושין מ, ב. וש"נ.

40) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 56. וש"נ.

44) טושו"ע חו"מ סס"ב ס"ה-ו,

41) ראה גם לקו"ש שבהערה 35. וראה

ובסמ"ע וט"ז שם. ועוד.

תו"מ חכ"ז ריש ע' 26. וש"נ.

אצל בני"י גופא בין חלק החיים שלהם שבו משתווים בחיצוניות עם ב"נ (אלא שיש אזהרה מיוחדת שבענינים אלו צריכים להתנהג באופן ש"בכל דרכיך דעהו"⁴⁵, ולולי אזהרה מיוחדת זו הי' מקום לחשוב שבהם לא צריך להיות הענין ד"ונפלינו"⁴⁶), ובין הענינים שאינם שייכים לב"נ (ועאכו"כ לאלו שלמטה מהם, שאינם שומרים שבע מצוות ב"נ).

וזהו שגם אצל בני"י ישנו ענין המלאכה — "עמל מלאכה", וכדברי הגמרא במסכת שבת⁴⁷: "בשעה שמכניסין אדם לדין, אומרים לו, נשאת ונתת באמונה", ואין ענין יוצא מידי פשוטו, שהכוונה היא לעניני מסחר שהתעסק בעולם, באופן של משא ומתן בין אדם לחבירו (בין פועל לבעה"ב שלו וכיו"ב), שצריך להיות "באמונה" — שגם זה נכלל בציווי התורה. ועד שיש מקום לומר שזוהי כל תכלית בריאת האדם:

ובהקדם המבואר בכ"מ (וגם במאמר הידוע של בעל ההילולא ד"ה כל אדם לעמל נברא⁴⁸) בנוגע לכללות ענין הבריאה [שא' הפרטים שבה הוא ש"כ כל אדם לעמל נברא", שזהו אמנם פרט עיקרי, ועד שבשבילו נברא העולם, אבל בכ"ז הרי זה רק פרט] — שבפעם הראשונה היתה כללות הבריאה ללא התעוררות מלמטה,

— וכפי שמצינו אפילו לאחרי ששת ימי בראשית, בנוגע לירידת גשמים: "כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין גו"⁴⁹, ופירש רש"י, "מ"ט לא המטיר, לפי שאדם אין כו'" (ועאכו"כ קודם ששת ימי בראשית) —

כי אם מצד "כי חפץ חסד הוא"⁵⁰ (כלשון החסידות), וכמ"ש⁵¹ "כי אמרתי עולם חסד יבנה", היינו, שבריאת העולם (ע"י אמירה — "אמרתי" — "בעשרה מאמרות"⁵²) היתה מצד חסדו של הקב"ה;

אבל לאחרי זה, רצה הקב"ה שיהי' קיום העולם ע"י עבודת בני"י, כדברי הגמרא במסכת שבת⁵³ ש"התנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר להם, אם ישראל מקבלים התורה, אתם מתקיימין, ואם לאו כו'", וכמ"ש⁵⁴ "אם לא בריתי גו' חוקות שמים וארץ לא שמתי".

וע"פ האמור לעיל (ס"ד) שיש צורך בעבודה שהיא מעין הפעולה שבאה על ידה — הנה כדי לפעול את מלאכתו של הקב"ה שהיתה בששת

51 תהלים פט, ג.

52 אבות רפ"ה.

53 פח, א.

54 ירמי' לג, כה. וראה פסחים סח,

סע"ב. וש"נ.

45 משלי ג, ו.

46 תשא לג, טז.

47 לא, א.

48 תרפ"ט (סה"מ תרפ"ט ע' 221).

49 בראשית ב, ה.

50 מיכה ז, יח.

ימי בראשית (כפי שנקראת בהתחלת התורה בשם "מלאכתו" של הקב"ה⁵⁵), צריך להיות "עמל מלאכה" למטה ע"י בני"י (ובני אדם בכלל), והיינו, ש"עמל מלאכה" דלמטה נותן קיום וחיות במלאכתו של הקב"ה בששת ימי בראשית, שרצה שלאח"ז תהי' (לא מצד "כי חפץ חסד", אלא) ע"י עבודת האדם. ועפ"ז מובן מ"ש במכילתא⁵⁶ על הפסוק⁵⁷ "ששת ימי תעבוד", "זו מצות עשה", היינו, שיש ציווי לעסוק במלאכה — כיון שבזה תלוי קיום מלאכתו של הקב"ה, כביכול, שזוהי מלאכת כל הבריאה כולה בששת ימי בראשית.

ט. ויש להוסיף בביאור הקס"ד שעיקר בריאת האדם, דהיינו בני"י, היא בשביל "עמל מלאכה" דוקא:

ידוע הלשון בקבלה וחסידות ש"הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו', ולא הוצרכה להתלבש בעוה"ז וכו' רק כדי להמשיך אור לתקנם כו"⁵⁸, והיינו, שירידת הנשמה אינה בשביל עניני הנשמה, אלא ירידתה היא כדי לתקן את נפש הבהמית והגוף וחלקו בעולם.

ולכן ישנו קס"ד חזק ביותר שבריאת האדם היא בשביל "עמל מלאכה" — שהרי אם הכוונה היא "עמל תורה", לא הי' צורך בירידת הנשמה למטה, כיון שהיתה יכולה ללמוד (ואכן למדה) תורה קודם שירדה למטה, ונמצא, שהחידוש שבירידת הנשמה למטה הוא (לא "עמל תורה", אלא) "עמל מלאכה" דוקא.

ובדרך ממילא הרי זה גם אצל בני-נח, שהתכלית היא "עמל מלאכה" דוקא, ולכן, ישוב העולם הוא דוקא במקום שבו ישנו העמל דחרישה וזריעה כו' (כנ"ל ס"ו).

י. וזוהי גם ההוראה לכאו"א בעבודתו:

לכל לראש — שאין ענין לקבל בדרך ממילא, במתנה, אלא ע"י עבודה ועמל דוקא.

זאת ועוד:

ישנם הטוענים, שרק בנוגע לענינים שבין אדם למקום, יש צורך להדר, ובהידור הכי גדול, כיון שיש לו עסק עם מלך מלכי המלכים הקב"ה, משא"כ בנוגע לענינים שבין אדם לחבירו.

ויש לו סיוע גם מהשולחן-ערוך — כמ"ש בהתחלת השו"ע בענין

ח"ז ע' 245 הערה 20. וש"נ.

55) בראשית ב, ב"ג.

57) יתרו כ, ט.

56) הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב

58) תניא פל"ז (מח, ב) — מע"ח שער כ"ו.

פ' וישב, ובס' מנחה בלולה. וראה לקו"ש

"שויתי ה' לנגדי תמיד"⁵⁹, ש"אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול .. כ"ש .. המלך הגדול הקב"ה כו" (מלכו של עולם), ובמילא, בענינים שבין אדם למקום, יהדר בתכלית ההידור; אבל בענינים שבין אדם לחבירו — מהיכי תיתי, לפעמים כן, ולפעמים מורה היתר בנוגע לענינים שהם מנהג התגרים (אף שלאמיתו של דבר הרי גם זה נעשה דין ע"פ תורה⁶⁰), ועד שבא לעבור גם על ענינים שהם מדרבנן, ועד לענינים שמתחילתם הם מן התורה.

— הוא יודע אמנם את דברי הגמרא במסכת יומא⁶¹ ש"עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר", אבל יש לו "עצה" על זה: היום הוא יעשה עולה, ולאחרי כן "ירצה את חבירו".

ואף שישנה ההגבלה ש"האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה"⁶¹ — הנה גם על זה יש לו "הסברה": רק הקב"ה יודע שעשה זאת באופן ד"אחטא ואשוב" (שחשב בשעת מעשה שירצה את חבירו), אבל חבירו אינו יודע זאת, ובמילא, יוכל אח"כ לרצות את חבירו, וחבירו בודאי ימחול לו, שהרי יש דין בשו"ע שצריך למחול (מלבד במקרים היוצאים מן הכלל)⁶².

ועל זה אומרים לו, שישנו קס"ד בתורה — וזוהי ההנחה הראשונה — שבריאית האדם היא בשביל "עמל מלאכה", וכאמור לעיל (ס"ח) שהתחלת דינו של אדם היא מהשאלה "נשאת ונתת באמונה".

יא. ויש להוסיף בזה, שאם הדברים אמורים להנהגה שבין אדם לחבירו בנוגע לעניני מסחר, הרי בודאי שכן הוא גם בהנהגה שבין אדם לחבירו בנוגע לקירובו לאבינו שבשמים, שע"ז עושים לו טובה (לא רק בגופו, אלא גם) כדבריהם, כדברי הגמרא⁶³ ש"רבו .. מביאו לחיי העולם הבא".

כאשר יש אפשרות לעשות טובה ליהודי ולקרבו ללימוד התורה וקיום המצוות, אזי התחלת דינו של אדם בשאלה "נשאת ונתת באמונה" היא (נוסף על המשא ומתן בנוגע לעניני מסחר כפשוטו) גם בנוגע למשא ומתן שהי' צריך להיות ביניהם באופן שעל ידו יתחיל חבירו להניח תפילין, ו"הוקשה כל התורה כולה לתפילין"⁶⁴ — להתחיל להדר בקיום המצוות בכלל, באופן של הליכה "מחיל אל חיל"⁶⁵.

(62) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתר"ו ס"ד.

(60) ראה רמב"ם הל' מכירה ספכ"ו. וש"נ.

(63) ב"מ לג, א.

(64) קידושין לה, א. וש"נ.

(65) תהלים פד, ח.

(59) תהלים טז, ח.

(61) ראה רמב"ם הל' מכירה ספכ"ו.

ספכ"ז. ועוד.

(61) פה, ב.

ועפ"ז מובן גודל ההשתדלות של בעל ההילולא עד למס"נ וסכנת מות כפשוטה שבה העמיד את נפשו ונפש תלמידיו כדי שתהי' ההשפעה על הזולת, על יהודים נוספים, הן בנוגע לטובתם הגשמית והן בנוגע לטובתם הרוחנית, ע"י יסוד חדרים ללימוד אל"ף-בי"ת, ולאח"ז למעלה מעלה עד לשיבות גדולות — שזהו הענין ד"נשאת ונתת באמונה" בין אדם לחבירו.

וע"פ האמור לעיל שהחלטה והפעולה בקשר ליום ההילולא צריכה להיות מעין עמלו של בעל ההילולא אשר עמלה נפשו בחייו — הנה ההחלטה והפעולה בכיוון זה ממשיכה ומגדילה את הענין ד"פועל ישועות בקרב הארץ", שיהיו כל פעולות אלו בהצלחה רבה ומופלגה, ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

יב. לאחרי השאלה בנוגע לענין העמל שבשבילו נברא האדם, "איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה" — ממשך בגמרא²⁷: "כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו"⁶⁶, הוה אומר לעמל פה נברא, ולא ל"עמל מלאכה".

וההסברה בזה:

"עמל מלאכה" — נעשה ע"י הדרגא התחונה שבאדם (ב"בהמה" שבו), כמובן מזה שכח המעשה ישנו גם אצל קטן [שהרי רק בנוגע למחשבה ודיבור יש קס"ד ועד לפס"ד שקטן אין לו מחשבה, ואפילו דיבור, הנה ברובא דרובא לא מועיל דיבור של קטן, אבל מעשה יש לו⁶⁷], וא"כ, בענין המעשה אינו "אדם" בשלימות, והראי', שאפילו קטן יכול לעשות מלאכה זו (ואע"פ שהגדול יעשה את המעשה לא כמו קטן, הרי עצם הפעולה יכולה להיות גם ע"י קטן, שע"פ דין יש לו מעשה).

וכיון שנאמר "אדם לעמל יולד" — אדם דייקא, כדאיתא בזהר⁶⁸ שהתואר "אדם" מורה על ענין השלימות, וכמובן גם מדברי הגמרא³⁰ "אתם קרויין אדם", שרק התואר "אדם" שייך לבנ"י דוקא, משא"כ שאר התוארים, "איש", "גבר" ו"אנוש", ישנם גם אצל שאר בני אדם, ולא דוקא "אתם קרויין" בהם, שמזה מוכח, שגם ע"פ נגלה דתורה הנה "אדם" הוא שם התואר והמעלה — מובנת המסקנא (שלמדים מהפסוק "כי אכף עליו פיהו") ששוללים את הענין ד"עמל מלאכה", כיון שענין זה יכול להעשות גם ע"י מי שאינו "אדם" בשלימות, כמו קטן.

והיבטי שם. שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ב ס"ה.

66) משלי טז, כו.

67) ח"ג מח, א. הובא בלקו"ת תוריע כב, ב.

68) ראה חולין יב, ב ואילך, ובתוד"ה

יג. וממשיך בגמרא²⁷: "ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה", והיינו, שיש קס"ד שבריאת האדם היא בשביל "עמל שיחה" בניגוד ל"עמל תורה".

ולכאורה נשאלת כאן קושיא גדולה יותר:

בשלמא בנוגע ל"עמל מלאכה", יש מקום לקס"ד שיש בו מעלה לגבי "עמל תורה", כיון שהענין ד"עמל תורה" הי' גם קודם ירידת הנשמה למטה (כנ"ל ס"ט); אבל בנוגע ל"עמל פה" — מהי הקס"ד שיש מעלה בענין של דיבור שאינו דיבור של תורה, "עמל שיחה", שעליו נאמר "אדם לעמל יולד"?!

וקושיא זו מתחזקת יותר, ע"פ אריכות ביאור הרמב"ם בפירוש המשניות לאבות⁶⁹, בענין "לא מצאתי לגוף טוב משתיקה", שיש דיבורים שאינם רצויים כלל, דיבורים אסורים, ועד לדיבורים מאוסים, ועד לדיבורים מותרים כו', ועד שהדיבור הרצוי והטוב אינו אלא מיעוטא דמיעוטא. וא"כ, איך יתכן קס"ד לומר שבריאת האדם היא בשביל "עמל שיחה"?!

יד. ויובן בהקדם המבואר לעיל (ס"ח) במעלת "עמל מלאכה", שעי"ז נעשה קיום במלאכתו של הקב"ה.

ולכן, גם לאחר ששוללים את הקס"ד שבריאת האדם היא בשביל "עמל מלאכה" — עדיין יש מקום לקס"ד, שכיון שמלאכתו של הקב"ה היתה ע"י דיבור, "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם"⁷⁰, "בעשרה מאמרות נברא העולם"⁵², הנה בשביל לפעול קיום בדיבורו של הקב"ה, יש צורך בדיבורו של האדם — "עמל שיחה".

אלא, כשם שנתבאר בנוגע ל"עמל מלאכה" שצ"ל "משאו ומתנו באמונה", כך גם "עמל שיחה" צ"ל "באמונה" — שהדיבור הוא כפי רצון הקב"ה, וכדי לקיים "חוקות שמים וארץ", שזהו הדיבור בתורה ובתפלה, ובכללות — ע"פ חכמה, כמ"ש הרמב"ם בהל' דעות⁷¹: "כשם שהחכם ניכר בחכמתו . . . כך צריך שיהא ניכר במעשיו במאכלו ובמשקו . . . ובדיבורו . . . ובמשאו ובמתנו", ולכן, גם לאחר ששוללים שהעיקר אינו "משאו ומתנו" ("עמל מלאכה"), עדיין יש מקום לקס"ד שבריאת האדם היא בשביל "דיבורו" ("עמל שיחה"), אף שזהו רק חלק קטן מענין הדיבור, שהוא "באמונה".

טו. ובפרטיות יותר — "עמל שיחה" הו"ע התפלה:

71 רפ"ה.

69 פ"א מ"ז.
70 תהלים לג, ו.

איתא בגמרא⁷²: "יצחק תיקן תפלת מנחה, שנאמר⁷³ ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, ואין שיחה אלא תפלה כו".

ובהקדמה — שלכאורה הפירוש ד"לשוח" הוא מלשון טיול, אלא שיש בזה גם הפירוש מלשון "שיחה" (דיבור). אבל לכאורה יכולים לפרש שהכוונה היא ללימוד, ואעפ"כ, אומרת הגמרא ש"אין שיחה אלא תפלה". וכן מצינו במדרש⁷⁴ בנוגע ליחס ד"שיחתן של עבדי אבות" ל"תורתן של בנים" — "שיחה" בניגוד ל"תורה". וכן הוא בסוגיא דידן גופא — "עמל שיחה" בניגוד ל"עמל תורה".

ומזה מובן, שהכוונה ב"עמל שיחה" (דיבור הטוב ומוכרח) היא — לא לתורה, אלא לתפלה דוקא.

טז. וביאור הקס"ד שהכוונה ד"אדם לעמל יולד" היא ל"עמל שיחה" דוקא — תפלה, ולא תורה:

בנוגע לתורה — הרי גם קודם שירדה הנשמה למטה למדה כבר תורה (כנ"ל ס"ט), ואפילו לאחר שיצאה מ"אוצר הנשמות" ו"מתחת כסא הכבוד"⁷⁵ ונתקשרה בגוף, הנה עוד קודם שנעשית נשמה פועלת, ישנו כבר הענין דלימוד התורה, כדברי הגמרא במסכת נדה⁷⁶, שכתשעה "ירחי לידה", קודם שבא לאויר העולם, "נר דלוק לו על ראשו .. ומלמדין אותו כל התורה כולה" (וזוהי הנתנית-כח שגם לאח"ז יוכל ללמוד כל התורה כולו, וללא קשים כו').

ולעומת זאת, לאחר שבא לאויר העולם, יש צורך להמתין עד שיתחיל לדבר, שאז ילמדו עמו "תורה צוה לנו משה"⁷⁷, ואח"כ נעשה בן חמש, בן עשר ובן חמש עשרה (ככל פרטי הדרגות בלימוד התורה כפי שנימנו במשנה⁷⁸ ובהלכות תלמוד תורה⁷⁹) — שאז לומד תורה מתוך קשיים עצומים ("געוואַלדיקע שוועריקייטן"), ועד שרבינו הזקן צריך להביא בהל' תלמוד תורה⁸⁰ הוכחה מדברי הגמרא במסכת מנחות⁸¹ שיכולה להיות מציאות של "למד כל התורה כולה", כיון שלולי זאת אפשר לחשוב שלא יתכן מציאות כזו אצל נשמה בגוף!

וכיון שהענין דלימוד התורה ישנו (ובאופן נעלה יותר) גם קודם שנולד, הרי כל זמן שיש ברירה אחרת, מסתבר יותר לומר שמ"ש "אדם

77 ברכה לג, ד. וראה סוכה מב, א.

78 אבות ספ"ה.

79 לאדה"ז בתחלתן. וש"נ.

80 ראה שם רפ"ג בקו"א סק"א ד"ה והנה חילוק.

81 צט, ב.

72 ברכות כו, ב.

73 ויצא כד, סג.

74 ב"ר פ"ס, ח.

75 ראה ספר הערכים חב"ד (כר ב) ערך

ואוצר הנשמות (ע' שצג ואילך). וש"נ.

76 ל, ב.

לעמל יולד", לא קאי על "עמל תורה", שישנו עוד קודם שנולד, אלא על "עמל שיחה" (תפלה).

יז. והנה, ע"ד שנת"ל (ס"ח) שמזה גופא שיש קס"ד שבריאת האדם היא בשביל "עמל מלאכה", מוכח, שזהו מהענינים היותר נעלים — הרי מזה מובן גם גודל הענין ד"עמל שיחה", שהו"ע התפלה. ומזה מובן גם בנוגע למאמר הגמרא⁸² "זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד":

יש כאלו שאומרים, שבשביל לימוד התורה יכולים לדלג בתפלה על כל אריכות הדיבור דפסקי דזמרה, כיון שממהרים ללמוד תורה. אך האמת היא, שממאמר זה ("זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד") גופא מובן גם הקצה השני — שאין ליטול מ"זמן תפלה" עבור "זמן תורה", כשם שאין ליטול מ"זמן תורה" עבור "זמן תפלה".

ואדרבה: הגבלת זמן התפלה הוא גדול יותר מאשר הגבלת זמן התורה — שהרי תלמוד תורה הוא מהדברים שאין להם שיעור גם למטה⁸³ (כדברי הירושלמי⁸⁴ בפירוש "אלו דברים שאין להם שיעור", שאין להם שיעור לא למעלה ולא למטה), שלכן, עס-הארץ יוצא י"ח בקריאת שמע שחרית וערבית⁸¹, וגם מי שאינו עס-הארץ, אם הוא בעל-עסק, יכול לצאת י"ח בלימוד "פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית"⁸¹; משא"כ בנוגע לתפלה — הרי כל אחד מחוייב הן בתפלת שחרית והן בתפלת מנחה, ו"האידינא (ש)קבעוה חובה"⁸⁵ — גם בתפלת ערבית, כך, שע"פ שו"ע, השיעור למטה של זמן תפלה, גדול יותר, בכמות הזמן, מהשיעור למטה של זמן תורה.

[מלבד מי שנמצא במעמד ומצב כמו לאחר התפלה ("אן אויס-געדאָונט'ער"), כמבואר הענין במק"א⁸⁶, שלכן מצינו אצל רב יהודה ש"מתלתין יומין לתלתין יומין הוה מצלי"⁸⁷, כי, עבודתו של רב יהודה היתה באופן של מס"נ בתמידות ("הוּו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם"), ולכן, "כי הוה שליף חד מסאני אתי מטרא" (כדברי הגמרא במסכת ברכות⁸⁸), ואמרו עליו⁸⁹ "לית דין בר נש"⁹⁰, ככל ההפלאות

82) שבת י"ד, א. (87) ר"ה לה, א.

83) ראה ק"א שם (ד"ה ולרבי ישמעאל). (88) כ, א.

89) ראה נדה יג, סע"א "קרי שמואל עלי' וש"נ.

84) ריש פאה. (על רב יהודה) אין זה ילוד אשה".

85) טואו"ח וסרל"ה. (90) לשון חז"ל — שבת קיב, ב. וש"נ.

86) ראה מאמרי אדהאמ"צ הנחות תקע"ז זח"ג קפו, ב.

ריש ע' ער. וש"נ.

שבדבר; אבל לולי זאת, הנה השיעור למטה של זמן תפלה הוא הרבה יותר מהשיעור למטה של זמן תורה].

וענין זה — שאינו בדרך מקרה (ככל ענין, ועאכו"כ ענין של תורה) — בא להורות, שבשעת ירידת הנשמה למטה, שאז ישנם החילוקים ד"זמן תורה" ו"זמן תפלה", הנה כמות הזמן צ"ל יותר עבור תפלה.

יח. וההסברה בזה:

ירידת הנשמה למטה היא כדי לעשות מהעולם דירה לו ית', ולכן, לכל לראש צריך להכין את העולם שיהי' ראוי שהקב"ה ירצה להשרות בו שכינתו — "ושכנתי בתוכם"⁹¹.

וכידוע הדוגמא לדבר⁹² — שכאשר רוצים להכין דירה עבור המלך, ואפילו עבור אדם חשוב בעלמא, ואפילו עבור אדם סתם, צריכים תחילה לנקות את החדר, שזהו"ע ד"סור מרע"⁹³, ואח"כ צ"ל הענין ד"עשה טוב"⁹³, להכניס בו כלים נאים.

וענין זה נעשה ע"י עבודת התפלה:

ענין התפלה הוא — כפס"ד השו"ע⁹⁴ שצריך להתבונן בשפלות האדם ובגדלות האל: התבוננות בשפלות האדם — פועלת לגרש את הענינים הבלתי-רצויים מהדירה שמכין עבור הקב"ה (בין אם זוהי נפשו האלקית ונפשו הבהמית, או גופו או חלקו בעולם); וההתבוננות בגדלות האל — מביאה לידי אהבת ה' ויראתו (כפי שפוסק הרמב"ם בהל' יסודי התורה⁹⁵), שהם השרש של מצוות עשה ומצוות לא תעשה (כמ"ש בהפירוש להרמב"ם שם, ומבואר בארוכה בתחילתו⁹⁶), שהם הכלים נאים שעל ידם נעשית דירה נאה.

ואז יכולים להכניס לשם את האורח החשוב — מלכו של עולם, ע"י לימוד התורה, ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד"⁹⁷, וכדאיתא במדרש⁹⁸ שזהו כמשל המלך שהיתה לו בת יחידה, ואמר, שבכל מקום שנמצאת בתו היחידה, שם נמצא הוא.

אבל לפני כל זה מוכרח להיות הענין ד"סור מרע", וענין זה פועלת הנשמה בירידתה לגוף דוקא, ששם ישנה המציאות ד"למצרים ירדתם"

96 פ"ד.

97 זהר הובא בתניא פ"ד, רפכ"ג. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). ועוד.
98 שמו"ר רפל"ג.

91 תרומה כה, ח.

92 ראה לקו"ת בלק ע, ג.
93 תהלים לד, טו. לו, כז.
94 אדה"ז או"ח רסצ"ח. וש"נ.
95 רפ"ב.

ו"יצר הרע יש ביניכם"⁹⁹, וצריך לבער את היצה"ר, ולפעול הענין ד"ואהבת גוי' בכל לבבך"¹⁰⁰, "בשני יצריך"¹⁰¹.

וענין זה נעשה ע"י עבודת התפלה, שעיקרה קריאת-שמע — "בכל לבבך", ושמונה-עשרה — ההמשכה בכל עניני העולם.

וזוהו גם שבנוגע לתפלה נאמר¹⁰² "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", היינו, שההתחלה היא בענינים ארציים — ההתבוננות בשפלות האדם, ו"ראשו מגיע השמימה" — ההתבוננות בגדלות הא"ל; ולאחרי כן, הנה גם התפלה עצמה היא באופן כזה: ההתחלה היא ב"מודה אני", ואח"כ "הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו"¹⁰³, היינו, שישנה מציאות של "עמים" שצריכים להודיע להם (כיון שאינם יודעים) "עלילותיו", והסיום הוא באופן ד"ראשו מגיע השמימה" — שזוהו"ע דתפלת שמו"ע, שבה עומד "כעבדא קמי מרי" (כדאיתא בגמרא במסכת שבת⁸²), ומתבטל ממציאותו, שלכן אינו מרמז ואינו קורץ בעיניו כו', ככל פרטי הדינים בזה שנפסקו בשו"ע¹⁰⁴.

יט. וזוהי ההוראה בפועל שלמדים מהקס"ד ש"כל אדם לעמל נברא" היינו "עמל שיחה" — גודל מעלת ענין התפלה, וההכרחיות שבעבודת התפלה.

ובפרט בדורותינו אלה — כמ"ש רבינו הזקן באגה"ק¹⁰⁵, ש"כדורות הראשונים של חכמי המשנה והגמרא היתה תורתם קבע ועיקר עבודתם", ואילו עתה "עיקר העבודה .. היא התפלה".

וההסברה בזה — דלכאורה אינו מובן¹⁰⁶: איך אפשר לחלק בין זמן שהוא לדורותינו אלו, הרי "התורה¹⁰⁷ הזאת לא תהי' מוחלפת?" — כי: בכל הזמנים, אפילו בזמן התנאים והאמוראים, הדין הוא שאע"פ שתורה דוחה את כל המצוות שבתורה, מ"מ, מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, ובפרט מצוה שהזמן גרמא, וזמנה עובר, הרי היא דוחה תורה¹⁰⁸. ולכן, בזמן הזה, עקבתא דמשיחא, שצריך להקים את סוכת דוד הנופלת (כדברי רבינו הזקן באגה"ק¹⁰⁹), הרי זוהי העבודה שזמנה עובר,

99) שבת פח, סע"ב ואילך. וש"נ.

100) ואתחנן ו, ה. 101) ספרי ופרש"י עה"פ.

102) ברכות רפ"ט. וראה זהר ח"א רסו, 106) ראה גם תו"מ חל"ד ע' 262 ואילך.

103) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, 107) עיקר הט' מי"ג העיקרים. וראה

ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מלכים פי"א

סה"ג. פיהמ"ש לסנהדרין פ' חלק ביסוד הט'. (פג, א).

104) דברי הימים"א טז, ח. 105) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג. וש"נ.

106) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סס"ג ס"ז. 107) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג. וש"נ.

108) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג. וש"נ. 109) ס"ט (קיד, א).

ואי אפשר לעשותה ע"י אחרים — כמדובר בהתוועדות דיום השבת¹¹⁰, שיש חילוק בין הגאולה מגלות זה לגאולה מהגלויות שלפניו, שבגאולת בבל, מדי ופרס ויון, היתה יכולה להיות מציאות שעדיין ישארו יהודים בגלות, משא"כ בגאולה מגלות זה לא ישאר אף יהודי בגלות, וכדי לפעול שכל אחד מישראל יצא מהגלות, יש צורך לקשר אותו עם הקב"ה, ש"בל ידח ממנו נדח"¹¹¹, והרי התקשרות הנכרא עם הבורא נעשית לכל לראש ע"י עבודת התפלה, כי, תפלה היא מלשון חיבור, כמו "נפתולי אלקים נפתלתי"¹¹², וענין זה נעשה ע"י הביטול — כמובא בחסידות¹¹³ שענין התפלה הוא כמו "הטופל כלי חרס"¹¹⁴ (אף שברוב הגירסאות נאמר "הטופל" בט', ואילו תפלה היא בת'¹¹⁵), היינו, שנעשה טפל למי שמתפלל אליו, "כעבדא קמי מרי", היינו, שאינו אלא ענין של מה בכך (שפלות האדם), ועי"ז נעשה ענין החיבור, ו"המחובר לטהור — טהור"¹¹⁶, ועי"ז יוצא מ"ארצה" ומתעלה עד שמגיע "השמימה".

ונמצא, שדוקא ע"י עבודת התפלה ("עמל שיחה") נשלמת תכלית ירידת הנשמה למטה — לתקן את הגוף ונפש הבהמית, מצד עבודתו הוא; ולאח"ז נותנים לו את הענינים שמצד למעלה, שזהו ענין התורה ("עמל תורה"), עלי' נאמר¹¹⁷ "הלא כה דברי כאש".

כ. וגם ענין זה קשור עם עבודת בעל ההילולא:

נוסף לכך שעסק בעצמו בעבודת התפלה, הנה גם בהחינוך וההוראה לילך בדרכיו מודגשת ההתעסקות בעבודת התפלה, כמבואר בארוכה בכמה ממאמריו, שיחותיו ומכתביו, גודל הענין והערך של עבודת התפלה ("עמל שיחה").

ועי"ז נעשית הצלחה שלא בערך הן ב"עמל תורה", והן במילוי תכלית הכוונה ב"עמל מלאכה", "נשאת ונתת באמונה".

וזוכים לראות פרי טוב בעמלו — "פירות ופירי פירות עד סוף העולם"¹¹⁸, כידוע הפירוש¹¹⁹ ב"סוף העולם", שמבטלים את ענין העולם כפי שהוא מצד עצמו, מלשון העולם¹²⁰, ופועלים שיקויים היעוד¹²¹ "ונגלה

110) שיחת ש"פ בשלח ס"ו... (לעיל ע' (ש"נ. (ש"נ.

116) ב"ק צב, ב. וש"נ.

117) ירמי' כג, כט. וראה ברכות כב, א.

118) ע"ד לשון חז"ל — כתובות רפ"ט.

זבחים לו, ב. ועוד.

119) ראה גם תו"מ חכ"ח ע' 218. וש"נ.

120) לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

121) ישעי' מ, ה.

111) ע"פ שמואל"ב יד, יד. וראה הל' ת"ת שם. תניא ספ"ט.

112) יוצא ל, ח ובפרש"י.

113) תו"א תרומה עט, סע"ד. ובכ"מ.

114) כלים פ"ג מ"ה.

115) ראה סה"מ תש"ט ע' 79, ובהערת

כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר", והיינו, שע"ז שפיו מדבר באותיות התפלה ואח"כ באותיות התורה, הרי הוא מגלה וממשיך למטה הענין ד"פי הוי' דיבר", שיהי' נראה בהבריאה "דבר הוי'" ש"לעולם¹²². . . נצב בשמים" ובארץ וכל צבאם.

* * *

כא. אך מסקנת הגמרא²⁷ היא — "לעמל תורה נברא":

בתורה גופא יכול להיות אופן הלימוד ללא עמל, אבל, על זה איתא בגמרא במסכת מגילה¹²³: "אם יאמר לך אדם . . . לא יגעתי ומצאתי, אל תאמין", ודוקא "יגעתי (בתורה) ומצאתי, תאמין". וזהו גם הדיוק "עמל תורה", שלימוד התורה צריך להיות באופן של "עמל" (יגיעה) דוקא.

כב. אמנם, לכאורה יכולים להקשות קושיא:

וראים במוחש, שיש כאלו שלומדים תורה ללא יגיעה, ואעפ"כ, יש להם ידיעה בתורה — ידיעה מועטת עכ"פ, ומי שהוא בעל כשרונות טובים, ואין לו ענינים המבלבלים, יכול להצליח ולהשיג ידיעות רבות בתורה, מבלי להתייגע.

ובפרט אם הוא "מתמיד בלמודו בטבעו מתולדתו ע"י תגבורת המרה שחורה", כמבואר בתניא¹²⁴, וכמבואר בתורה אור¹²⁵, שמי "שגובר בו מרה שחורה בתולדתו, תשתוקק נפשו מאד אל החכמה כו".

ואף ש"גם אם הוא מתמיד בלימודו בטבעו אעפ"כ אוהב את גופו יותר בטבעו"¹²⁶, וא"כ, יש צורך בהשתדלות שיניח את עניני גופו ויתמיד בלימוד התורה — הרי בשביל זה אין צורך ביגיעה בהלימוד; בשביל זה יש צורך ביראת-שמים, כדי שישקיע את זמנו וכשרונותיו בלימוד התורה; ואילו במאמר הגמרא "יגעתי כו" מדובר אודות היגיעה בהלימוד.

ומודגש יותר בהסוגיא במסכת סנהדרין — שנזכר תחלה "עמל שיחה" ואח"כ "עמל תורה": "עמל שיחה" הו"ע היגיעה בתפלה להיות ירא-שמים, ולהניח את כל עניני גופו, ולהתעסק בעניניו של הקב"ה; ולאחרי שיש אצלו הענין ד"עמל שיחה" — אזי במילא יעסוק בתורה בהתמדה, ולכאורה אינו זקוק שלימוד התורה גופא יהי' באופן של "עמל" דוקא.

(125) תולדות יט, ג.

(126) תניא פט"ז.

(122) תהלים קיט, פט.

(123) ו, ריש ע"ב (ובפרש"י).

(124) פט"ו.

וכאמור, רואים במוחש — ובלשון הגמרא¹²⁷: "למה לי קרא, סברא היא"¹²⁸ — שיש מי שאינו מתייגע, ואעפ"כ יש לו ידיעות בתורה.

כג. ויובן בהקדם הידוע שגם עניני תושבע"פ הם בדיוק גם בפרטי התיבות, שנבחרה תיבה מסויימת דוקא שנוגעת לתוכן הענין.

ובנדרו"ד: בגמרא לא נאמר ("יגעתי ולא ידעתי אל תאמין", או) "לא יגעתי וידעתי אל תאמין", כי, יכול להיות ש"לא יגעתי", ואעפ"כ, יהי' למדן ותלמיד חכם שיש לו ידיעה בתורה; הגמרא מדייקת לומר "לא יגעתי ומצאתי אל תאמין", מציאה דייקא, שאינה לפי ערך הטירחא.

ענין של שכר — הנה לפי ערך היגיעה, כן הוא תשלום השכר; ענין של מתנה — אינו תשלום שכר עבודתו, אבל אעפ"כ, "אי לאו דעביד לי' נייחא לנפשי' לא הוה יהיב לי' מתנתא"¹²⁹, ומזה מוכן, שכלל שיגדל הנחת-רוח, תהי' המתנה גדולה יותר, כפי שרואים בפועל; אבל בנוגע לענין המציאה — איתא בגמרא במסכת סנהדרין¹³⁰ שמציאה באה "בהיסח הדעת"; הוא לא התייגע, ומה גם שענין היגיעה אינו יכול לפעול בזה מאומה; הוא הלך ברשות-הרבים, ולפתע מצא מציאה, ונעשית שלו.

אמנם, העובדה שמצא מציאה (וכן מה שפלוני איבד אותה) היא בהשגחה פרטית, ובלשון הכתוב¹³¹: "האדם יראה לעינים גו'"; ועל זה אומרת הגמרא, שענין המציאה בתורה אינו יכול להיות אלא ע"י יגיעה.

כד. אך לכאורה, כל הענין הוא דבר פלא:

הן אמת שהתורה ענינה הבנה והשגה, "חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"¹³², אבל אעפ"כ, הרי זו תורתו של הקב"ה, כפי שאומרים בנוסח ברכת התורה: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", היינו, שהתורה שלומד הקב"ה, נתנה לאדם הלומד תורה, ובאופן ש"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו"¹³³, היינו, שהתורה שלומד האדם היא התורה שלומד הקב"ה.

וכיון שכן, כשחושבים אודות הבלתי-ערך כלל בין לומד התורה

(127) כתובות כב, א.

(128) אף שמצינו בגמרא במסכת שבועות

טז, א. ב"ב קנו, א.

(130) צז, א.

(131) שמואל-א טז, ז.

(132) ואתחנן ד, ו.

(133) תדבאר רפיי"ח. יל"ש איכה רמו

תתולד.

(127) כתובות כב, א.
(128) אף שמצינו בגמרא במסכת שבועות (כב, סע"א) "איבעית אימא סברא, ואיבעית אימא קרא", וכמבואר בתוס', ש"ש דברים שאין הסברא פשוטה כל כך, וצריך הפסוק להשמיענו הסברא" (וראה שד"ח כללים ס, כלל סג. וש"נ).

לנותן התורה, הרי לא שייך שיגיע לזה ע"י יגיעתו, כי, ככל שתגדל יגיעתו, הרי זו יגיעה של נברא, נשמה בגוף, עם כל ההגבלות של זמן ומקום וכו', ללא יכולת לצאת מגדר הנברא ומכל ההגבלות שמוגבל בהם, וא"כ, איך יוכל להגיע להבורא, שאינו בערך כלל; ועד"ז בנוגע לתורה — שהרי הקב"ה הוא (ורצונו וחכמתו ודעתו) אחד (כמ"ש הרמב"ם¹³⁴), וא"כ, איך יוכל להגיע ל"תורתו"?

הן אמת שהקב"ה "נתן לנו את תורתו", ועל הקב"ה אי אפשר לשאול קושיא; כאשר הקב"ה רוצה ליתן — יכול ליתן גם דבר שלא בערך; אבל המדובר כאן הוא (לא בנוגע לנתינה ע"י הקב"ה, אלא) בנוגע לתורה כפי שנעשית של האדם, כדברי הגמרא במסכת ע"ז¹³⁵: "בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר¹³⁶ בתורת ה' חפצו ובתורתו גו'", היינו, שהתורה נעשית שלו, וא"כ, גם לאחרי שהקב"ה נתן לו את התורה, הרי היא עדיין תורתו של הקב"ה, ועדיין לא נעשה היחוד של המושכל עם השכל והמשכיל¹³⁷, ע"י ההבנה וההשגה בתכליתה; ולהגיע לזה, אי אפשר (לכאורה) גם ע"י יגיעה, כי, ככל שתגדל יגיעתו, הרי זה יגיעה של נברא מוגבל, ואין ביכלתו "ליקח" ענין שאינו בהגבלה. וכידוע הראי' לזה — ממה שמצינו בגמרא¹³⁸ בנוגע לחלום, ש"לא מחו לי' לאינש . . פילא דעייל בקופא דמחטא" (פיל שנכנס דרך נקב המחט), וזאת, למרות שמדובר אודות שני נבראים ששניהם מוגבלים, שהרי הפיל הוא מוגבל, ונקב המחט הוא מוגבל, ואעפ"כ, מושלל לגמרי הענין ד'פילא דעייל בקופא דמחטא", לא רק בפועל (ובשכל), אלא אפילו בחלום!

ואילו כאן — הנה "תורתו", "נתן לנו", ובאופן שכאשר לומד "למיגרס", נקראת "תורת ה'", וגם על זה מברך ברכת התורה, אבל עדיין אינה "נקראת על שמו"; וכדי שתהא "תורתו" — הרי זה רק באופן של מציאה, שלא בערך היגיעה.

אבל אימתי מזמינים לו את המציאה — כאשר ישנו ענין היגיעה: "יגעתי ומצאתי"; וללא יגיעה — לא יתכן ש"בתורתו יהגה", ותהי' "נקראת על שמו".

וטעם הדבר — מובן בפשטות:

(136) תהלים א, ב.

(137) ראה תניא רפ"ה.

(138) ברכות נה, סע"ב.

(134) הלי' יסוה"ת פ"ב ה"י. הלי' תשובה

ספ"ה.

(135) יט, א.

כדי שהקב"ה יתן לו את התורה באופן שתהא "נקראת על שמו", צריך להיות אצלו מעין הענין שרוצה לקבל.

ולכן, כל זמן שהוא מוגבל, וגם לימודו הוא לפי שכלו והבנתו, כך, שלא יצא מהגבלותיו — הרי זה ענין שלא בערך יותר מאשר "פילא דעייל בקופא דמחטא";

ורק כאשר יוצא מהגבלותיו, כפי שהדבר ניכר בענין היגיעה, שמתייגע בלימוד התורה יותר מרצונו, יותר מההתמדה שמצד הטבע,

— וכפי שמבאר רבינו הזקן¹²⁴ דברי הגמרא במסכת חגיגה¹³⁹ אודות מעלת מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד לגבי מי ששונה פרקו מאה פעמים בלבד (כפי שהיתה הרגילות בימיהם), מפני שזהו יותר מרגילותו, כה"משל משוק של חמרים שנשכרים לעשר פרסי בזווי, ולאחד עשר פרסי בתרי זווי, מפני שהוא יותר מרגילותם", שלכן, "זאת הפעם המאה ואחת היתירה על הרגילות שהורגל מנעוריו, שקולה כנגד כולם ועולה על גביהן ביתר שאת וביתר עז כו'" —

הנה יגיעה זו לשבור את טבעו, שעל ידה יוצא מהגבלתו, ופועל בעצמו תנועה שלמעלה מהגבלה [ואע"פ שלגבי זולתו שמתייגע שלא בערך יותר נחשבת יגיעה זו להגבלה, הנה אצלו הרי זה היפך טבעו] — פועלת את ענין המציאה בנוגע לתורה ("מצאתי"), שתורתו של הקב"ה תהי' "נקראת על שמו", "בתורתו יהגה".

כה. וכן הוא בנוגע לכללות ענין ה"עמל", ש"כל אדם לעמל נברא, שנאמר כי אדם לעמל יולד":

אמרו רז"ל¹⁴⁰ "עולם על מילואו נברא", ואח"כ צריך יהודי להיות "שותף להקב"ה במעשה בראשית"¹⁴¹.

ולכאורה אינו מובן: ענינו של "שותף" הוא — כפשוטו — שצריך להוסיף דבר-מה, שהרי אם אינו מוסיף מאומה, במה היא השותפות שלו? ! וכיון ש"עולם על מילואו נברא" — מה כבר יכול האדם להוסיף? !

ובפרט ע"פ החקירה הידועה בענין השותפות¹⁴², והמסקנא בזה, שאין זה באופן שלכל אחד מהשותפים יש חלק מסויים בדבר, ואין לאחד שייכות לחלקו של חברו, אלא שותפות אמיתית היא באופן שכל נקודה ונקודה היא בבעלות שניהם, וזאת — לא בגלל ש"אין ברירה", אלא גם

(139) ט, ב. שבת קיט, ריש ע"ב. וש"נ.

(140) ראה בר"פ פ"ב, ו. פ"ג, ג. פ"ד, ז. (141) ראה תר"מ חמ"א ע' 59. וש"נ.

(142) ראה בר"פ פ"ב, ו. פ"ג, ג. פ"ד, ז.

אם "יש ברירה"¹⁴³, ואפילו כפי שהדבר הוא "כלפי שמיא", ש"הכל גלוי וידוע", אין נקודה אחת בדבר המשותף ששייכת לאחד ולא לחבירו. ועפ"ז מתחזקת יותר השאלה: איך שייך שנברא יהי "שותף להקב"ה במעשה בראשית"?!

מצינו אמנם במדרש¹⁴⁴ ש"כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשי' (תיקון¹⁴⁵), כגון . . התורמוסים צריך למתוק כו", והאדם מתקנם ע"י הבישול, אבל, עדיין אין זה אמיתית ענין השותפות, כי, מצד ענין הבישול, הרי זה שייך לגמרי לאדם, ומצד עצם הדבר (שגם לאחר שנתבשל נשארים כמה ענינים כמו קודם הבישול), הרי זה שייך לגמרי להקב"ה (אלא שלאחר שנתבשל הנה כל ענין הוא מעורב כו').

ובכן: אמיתית ענין השותפות באופן שכל נקודה ונקודה היא בבעלותם של הקב"ה ביחד עם האדם העובד, היא — עי"ז שיהודי "מתפלל בערב שבת ואומר ויכולו" (כדברי הגמרא במסכת שבת¹⁴¹), שעיי"ז נעשה "שותף להקב"ה במעשה בראשית", כי, תוכן הענין דאמירת "ויכולו" הוא העדות על שמים וארץ וכל צבאם שנבראו ע"י הקב"ה, ואין אפילו נקודה אחת בעולם שנבראת מעצמה ח"ו, וכיון שענין זה מתגלה ע"י עבודתו של איש ישראל באמירת ויכולו, לכן נעשה "שותף" בכל נקודה בשמים ובארץ וכל צבאם.

וענין זה צריך להיות באופן של "עמל" דוקא, כדי שלא יהי' בבחינת "נהמא"¹⁴⁶ דכיסופא¹⁴⁷.

וכאמור לעיל (ס"ט) שהנשמה ירדה למטה כדי לתקן את נפש הבהמית, הגוף והעולם, ובשביל זה צריך לפעול בעולם את העדר ההגבלה ("אויס וועלט", "אויס הגבלה"), וענין זה נעשה ע"י ה"עמל", שכיון שזהו היפך טבעו, הרי עי"ז יוצא מגדר הגבלה, מיצרים וגבולים, ובאופן שכל נקודה ממציות האדם שיצא מהגבלתו חדורה בהיציאה מהגבלה, ועי"ז "לוקח" את הדבר הבלתי-מוגבל שמלמעלה.

כו. ובזה גופא יש כמה סברות — אם הכוונה היא ל"עמל", היפך טבעו, בענין ה"מלאכה", או היפך טבעו בענין ה"שיחה" (עבודת התפלה), והמסקנא היא — היפך טבעו בענין התורה, "עמל תורה",

143) ראה אנציק' תלמודית (כרך ד) ערך ברייה (ע' רטז ואילך). וש"נ.
 144) המשך ופרטי הביאור בענין זה — נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (בשילוב שיחת י"א ניסן תשל"ב),
 145) מת"כ שם.
 146) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג.
 147) לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.
 148) ונדפסה בלקו"ש חט"ו ס"ע 93 ואילך.

"יגעתי", ודוקא אז — "ומצאתי", שבאה "בהיסח הדעת", אבל הקב"ה מזמין זאת, כיון שעלה ברצונו שיהודי יצא מהגבלתו ע"י יגיעתו, ובכך מתקיימת ונשלמת תכלית הבריאה.

וכאשר "הוא עמל במקום זה" אזי "תורתו עומלת לו במקום אחר" (כדברי הגמרא²⁷), וכפי שמפרש רש"י, "שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה כו'", וכפי שמפרש המהרש"א ש"מגלין לו רזי תורה".

וענין זה נעשה כלי והתחלה ל"תורתו של משיח", שעז"נ¹⁴⁸ "ישקני מנשיקות פיהו", כפי שמפרש רש"י (ממדרש¹⁴⁹) שקאי על "סוד טעמי" ומסתר צפונותי" כפי שבאים בגילוי, בהחלט, אשר, ההתחלה וההכנה לזה — בבחי' "טועמי חיים זכו"¹⁵⁰ — הו"ע ד"פוצו מעינותיך חוצה", שעיי"ז קא אתי מר דא מלכא משיחא¹⁵¹, וילמד תורה את כאו"א מבני ישראל¹⁵².

* * *

כז. דובר כמ"פ¹⁵³ בנוגע לקס"ד בתורה, שכיון שזוהי סברא בתורה, הרי זה נעשה חלק מהתורה. וכפי שמצינו אפילו בנוגע לדברי ב"ה וב"ש, שאע"פ ש"ב"ש במקום ב"ה אינה משנה¹⁵⁴, מ"מ, "אלו ואלו דברי אלקים חיים"¹⁵⁵, ועאכו"כ בנוגע לקס"ד שהופרך בגלל לימוד מפסוק, שאינו מופרך לגמרי כמו "אינו משנה", הרי בודאי ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים", אלא שאין זה למעשה, כי אם בתור קס"ד.

ומזה מובן בנוגע לענינו, שכאשר יהודי חוזר ולומד את הש"ס פעם נוספת, הנה אע"פ שזוכר מהלימוד הקודם שהמסקנא שאדם נברא בשביל "עמל תורה", עליו ללמוד עוה"פ את הקס"ד בנוגע ל"עמל מלאכה" ו"עמל שיחה", ובאופן ש"מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע, אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע"¹⁵⁶.

ולכאורה אינו מובן:

בשלמא הענין ד"עמל תורה", צריך ללמדו "באימה וביראה וברתת ובזיע", בגלל שזהו הפס"ד בתורה;

152) לקו"ת צו יז, א. שער האמונה פני"ו

ואילך. ועוד.

153) ראה גם תו"מ חמ"ג ע' 279. וש"נ.

154) ברכות לו, ריש ע"ב. וש"נ.

155) עירובין יג, ב. וש"נ.

156) ברכות כב, א. וש"נ.

148) שה"ש א, ב.

149) ראה גם תו"מ ח"ז ע' 44. וש"נ.

150) ראה לקו"ש ח"כ ע' 173. וש"נ.

151) ראה אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט

בתחלתו. ובכ"מ).

וכמו"כ לימוד הקס"ד ד"עמל מלאכה" ו"עמל שיחה" בפעם הראשונה, צ"ל "באימה וביראה וברתת ובזיע", בגלל שעדיין לא למד הראי' מהפסוק ששוללת קס"ד זה, והרי "לא ניתנה תורה למלאכי השרת"¹⁵⁷, אלא לבני-אדם, שלימודם באופן של הליכה "מחיל אל חיל"⁶⁵, ובתחילת הלימוד נמצא בדרגא כזו שיכול להיות מונח אצלו שהתכלית היא "עמל מלאכה" או "עמל שיחה", ובשעת מעשה הרי הוא מקיים מצות לימוד התורה;

משא"כ כאשר לומד ענין זה בפעם השני, ולא שכח אלא זוכר שכבר למד שישנו פסוק ששולל את הקס"ד הנ"ל, ואעפ"כ אומרים לו, שכאשר ילמד את הקס"ד ד"עמל מלאכה", אסור לו ללמוד זאת ללא הקדמת ברכת התורה, "תורת אמת", ולא עוד אלא שצריך ללמוד קס"ד זו "באימה וביראה וברתת ובזיע", ובידעו — קודם שניגש ללימוד הענין — שישנו פסוק מפורש ששולל את הקס"ד, הרי זה עדיין ענין בתורה! ומזה מובן, שגם כאשר לומד מאה פעמים, ועד מאה פעמים ואחת¹³⁹ [פעם אחת יותר ממאה, שעי"ז מבטל את השר של שכחה ששמו "מס", בגיטמטריא מאה (כדאיתא בספרי קבלה¹⁵⁸)], וזוכר שכבר למד מאה פעמים שהמסקנא היא שאדם נברא בשביל "עמל תורה" — אזי מתבונן עוד הפעם בהענין, ועולה בדעתו שאפשר להפריך את הראי' מהפסוק, ועדיין יש מקום לקס"ד ד"עמל מלאכה", ולכן לומד זאת עם כל החיות כו', בידעו ש"הקב"ה קורא ושונה כנגדו".

ומזה נראה עד כמה צריך להיות ה"עמל תורה" — שלמרות מה שמונח אצלו בפשיטות לאחרי שלמד מאה ואחד פעמים, הרי הוא מתייגע כ"כ עד שמוצא סברא עמוקה יותר שמבטלת את הנחתו הקודמת, ועליו ללמוד מחדש ולהוכיח שהפסוק מכריח שהתכלית היא "עמל תורה", וכל זמן שלא לומד בפעם המאה ושתיים, עדיין אין הענין בוודאות. — לימוד באופן כזה דורש עמל גדול ביותר!

ומזה מובן גם שאפילו לאחרי דחיית הקס"ד, הרי זה עדיין ענין בתורה.

כח. ויש להוסיף בזה:

ידוע המובא בספרים¹⁵⁹ (אם כי לא בספרי חסידות חב"ד¹⁶⁰), שלכן

157) שם כה, ב. וש"נ.

158) שעהמ"צ להאריז"ל ר"פ ואתחנן. (160) הערת המו"ל: לאחרי זמן נמצא

ועוד. פתגם זה במאמרי אדה"ז ענינים ע' רצו

159) גנוי נסתרות (אור ישראל) ע' מא ואילך. וש"נ.

אינני רוצה לחזור עליו בפשיטות), שהבעש"ט אמר, שאין תירוץ שלא יוכל למצוא עליו קושיא, ואין קושיא שלא יוכל למצוא עלי' תירוץ.

והסביר זאת, שזהו לפי שהתורה ישנה בכל עולם ועולם, ובעולם נעלה יותר, הנה גם לימוד התורה הוא באופן נעלה יותר, ובמילא מובן, שכאשר תינוק "בן חמש למקרא", או "בן עשר למשנה" ו"בן חמש עשרה לגמרא"⁷⁸ לומד ענין מסויים, ואח"כ לומד זאת חכם גדול ביותר — אזי יתרן את כל הענינים שנשארו בקושיא אצל התינוק או אפילו אצל ה"בן חמש עשרה לגמרא", וכן להיפך, שלאחרי התירוצים שמצאו הם, ימצא סברא עמוקה יותר שתסתור את התירוצים שלהם.

ולכן, ע"י עלייתו מעולם לעולם עליון הימנו, הנה כאשר לומד תורה לפי אופן הלימוד בעולם העליון, שהחכמה ולימוד התורה שבעולם ההוא הם באופן נעלה הרבה יותר מאשר בעולם שלמטה הימנו — אזי יתרן את הקושיא ויפריך את התירוץ שבעולם שלמטה, אע"פ שמצד החכמה שבעולם שלמטה ה"ז קושיא אמיתית ותירוץ אמיתי.

ועפ"ז מובן שיש מקום לענין ד"עמל מלאכה" יותר מאשר קס"ד שכבר הופרך — כיון שישנו עולם שבו אוחזים עדיין קודם הפירכא.

כט. ונוסף לזה, יש ב"עמל תורה" גופא הן "עמל מלאכה" והן "עמל שיחה" (ומהם נמשכים אח"כ "עמל מלאכה" ו"עמל שיחה" כפי שהם בפני עצמם):

איתא במדרש¹⁶¹ שהתורה היא בבחי' "דיפטראות ופינקסאות" — ה"תכנית" ("פלאן") שבה הביט הקב"ה וברא את העולם, כמאמר¹⁶² "אסתכל באורייתא וברא עלמא". ומזה מובן גם בנוגע לענין ד"עמל מלאכה", שהסיבה לכך שישנו בעולם היא — בגלל שישנו תחילה בתורה.

ועד"ז בנוגע ל"עמל שיחה", ענין התפלה: מניין יודעים שמצוה להתפלל — מהתורה, כמ"ש הרמב"ם¹⁶³ "מצות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר¹⁶⁴ ועבדתם את ה' אלקיכם" (וכן שאר הפסוקים שנאמרו בענין זה, כמו "והתפללו אליך דרך ארצם"¹⁶⁵, וכיו"ב).

וכיון ש"עמל מלאכה" ו"עמל שיחה" ישנם בתורה, הרי הם נמצאים גם ב"עמל תורה".

ועפ"ז נמצא, שאפילו לפי המסקנא שאדם נברא ל"עמל תורה" — הרי ב"עמל תורה" גופא ישנם "עמל מלאכה" ו"עמל שיחה".

164) משפטים כג, כה.

165) מלכים א, ח, מח.

161) ב"ר בתחלתו.

162) זח"ב קסא, ריש ע"ב.

163) ריש הל' תפלה.

ל. וכאן הנני מגיע להענין הידוע — שבו עוסקים בלהט ("מ'קאָכט זיך") זה זמן רב ביותר — הנקרא בשם "מבצע תפילין". ובהקדמה: בענין התפילין יש תכונה מיוחדת — כדברי הגמרא⁶⁴ "הוקשה כל התורה כולה לתפילין", כפי שלמדים ממש"נ⁶⁶ "והי' לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהי' תורת ה' בפיך". והנה, אע"פ שהכוונה בזה היא לענין המצוות⁶⁷, הרי לשון הגמרא הוא "הוקשה כל התורה כו'", היינו, שענין התפילין שייך במיוחד לענין התורה.

ובפרט ע"פ המבואר במדרש תהלים⁶⁸: "אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע, רוצים אנו ליגע בתורה יומם ולילה, אבל אין לנו פנאי", כיון שצריכים להתעסק גם ב"עמל שיחה" ו"עמל מלאכה", "אמר להם הקב"ה קיימו מצות תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגעים בתורה יומם ולילה" — הרי בודאי שאין זה צירוף של שני ענינים שאין שייכות ביניהם; כיון שהקב"ה מצרף אותם, הרי הם מקבלים שייכות פנימית, והיינו, שענין התפילין שייך ל"עמל תורה".

וזהו גם הפירוש הפשוט בפסוק ("אין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁶⁹) שממנו למדים ש"הוקשה כל התורה כולה לתפילין" — "והי' לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהי' תורת ה' בפיך" — שע"י הנחת תפילין תהי' "תורת ה' בפיך", שקאי בפשטות על ענין התורה. ובזה גופא מודגשת השייכות דתפילין ל"עמל פה" — שהרי בפסוק נאמר "למען תהי' תורת ה' בפיך", היינו, שההדגשה אינה על ההבנה והשגה, אלא על הדיבור בפה דוקא.

וכמו"כ שייך ענין התפילין ל"עמל שיחה", תפלה — כי: איתא בגמרא⁷⁰ "כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו", והיינו, שתפילין קשור עם הענין דקריאת שמע (תפלה).

וזהו גם מה שמצינו בדין הנחת תפילין, שאע"פ שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה⁷¹), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפלה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם⁷².

(170) ברכות יד, ס"ב.

(166) בא יג, ט.

(171) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ל ס"א.

(167) ראה גם

ס"ד. וש"נ.

(168) בתחלתו (א, ב).

(172) ראה שם ס"ז ס"ב. וש"נ.

(169) שבת סג, א. וש"נ.

וכמו"כ קשור ענין התפילין עם "עמל מלאכה":

מצינו דבר פלא¹⁷³ בירושלמי¹⁷⁴: "עובדא הוה בחד בר נש דאפקיד גבי חברי' וכפר ב', א"ל, לא לך הימנית, אלא לאילין דברישיך הימנית" (לתפילין אלו שבראשך האמנית).

ולכאורה, למה נקט "תפילין שבראשך" דוקא, הרי הלה הי' לבוש גם בציצית?! — ומזה מוכח, שכאשר מדובר אודות "משאו ומתנו באמונה", אין זה קשור עם לבישת ציצית, אלא עם הנחת תפילין דוקא, שבגלל זה האמין בו וסמך עליו בעניני משא ומתן — "עמל מלאכה". ונמצא, שכאשר ישנו ענין התפילין באופן של עמל (כדלקמן סל"ג), יש ב"עמל" זה — הן "עמל תורה" ("הוקשה כל התורה כולה לתפילין"), הן "עמל שיחה" (כמנהג ישראל להניח תפילין בשעת התפלה), והן "עמל מלאכה" (שאפשר לסמוך על התפילין שבראשו ש"משאו ומתנו באמונה").

לא. זאת ועוד:

ג' הענינים שבעמל קשורים עם ג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה: "עמל מלאכה" — ענין העשי'; "עמל שיחה" — ענין הדיבור; ו"עמל תורה" — ענין המחשבה, שהרי לימוד התורה צריך להיות בהבנה והשגה דוקא, ולולי זאת אינו יוצא י"ח לימוד התורה, ואינו יכול לברך ברכת התורה (מלבד בתורה שבכתב)¹⁷⁵.

וגם בענין התפילין ישנם ג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה¹⁷⁶: הנחת תפילין — ענין המעשה; אמירת הברכה (נוסף על התפלה עם התפילין, כנ"ל) — ענין הדיבור; והכוונה שבהנחת תפילין — כמ"ש בשו"ע¹⁷⁷: "יכוין בהנחתם שצונו הקב"ה להניח ארבע פרשיות אלו, שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים, על הזרוע כנגד הלב, ועל הראש כנגד המוח, כדי שזכור .. יחודו ואשר לו הכח והממשלה כו', וישתעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח וגם הלב כו'" (כמובא גם בתניא¹⁷⁸) — ענין המחשבה.

לב. ויש להוסיף בביאור השייכות דהנחת תפילין עם הענין ד"עמל מלאכה" — דלכאורה אינו מובן:

הן אמת שהנחת תפילין הו"ע המעשה, אבל אעפ"כ, מעשה הנחת

175) ראה הלי' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.

176) ראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 321 ואילך.

177) אור"ח סכ"ה ס"ה.

178) רפמ"א.

173) וכבר עמדו על זה כו"כ בקושיות

כו', החל מספר החינוך (מצוה תכא).

174) ברכות פ"ב ה"ג. הובא בתור"ה

כאלישע — שבת מט, א.

תפילין כשלעצמו אינו ענין של "עמל מלאכה" — כי, תוכן ה"עמל מלאכה" שייך רק כאשר לוקחים דבר של רשות, ועושים ממנו תשמישי קדושה או תשמישי מצוה¹⁷⁹, ובנדו"ד, הרי זה שייך רק בכתיבת הפרשיות, שלוקחים קלף מעור של בהמה, דבר הרשות, וכן דיו של רשות, ועושים מהם פרשיות של תפילין; אבל בעת קיום המצוה בפועל בהנחת התפילין — אין ענין של "עמל מלאכה"?! —

אך בענין זה יש חידוש שמוסיף רבינו הזקן בשו"ע שלו — כמדובר כמ"פ¹⁸⁰ שכאשר מתבוננים בשו"ע של רבינו הזקן, מוצאים חידושים נפלאים ("געוואלדיקע חידושים") על כל צעד וצעד, ומודגש ביותר כאשר רבינו הזקן מביא לשון ממי שקדמו, ועאכו"כ כשמביא הלשון משו"ע המחבר, ומוסיף או משנה בזה, ובנדו"ד — הוספה בנוגע לכוונת תפילין, שיש בה חידוש נפלא בנוגע להלכה, ונפק"מ בנוגע למעשה:

רבינו הזקן מביא את לשון השו"ע של המחבר, "כיון בהנחתם שצונו הקב"ה להניח ארבע פרשיות אלו כו" (כנ"ל) — ומוסיף¹⁸¹: "שצונו הקב"ה לכתוב ד' פרשיות אלו .. ולהניחן כו"¹⁸².

והרי זה חידוש גדול — שכשם שכל אחד ואחד, כל זכר מבין י"ג שנה ומעלה, נצטווה להניח תפילין על היד ועל הראש, כמו"כ נצטווה כאו"א לכתוב ד' הפרשיות של תפילין!

ולהעיר, שענין זה לא מצינו במזוזה, אף שבה נאמר "וכתבתם גוי"¹⁸³, כי אם בתפילין, דאף שבהם נאמר "וקשרתם גוי"¹⁸⁴, מ"מ, המצוה היא "לכתוב ד' פרשיות". וכמו בס"ת, ש"מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו, שנאמר¹⁸⁵ ועתה כתבו לכם גוי"¹⁸⁶.

וכשם שבס"ת, הנה לכמה דעות (וזהו גם המסקנא) יוצאים י"ח ע"י קניית ס"ת (ואפילו המחמירים, יוצאים י"ח ע"י הגהה ותיקון כו)¹⁸⁷ — כך גם בתפילין, אף שבפועל נעשית כתיבת הפרשיות ע"י אחר, הנה ע"י שנעשה שלר (ע"י הקני', או באופן אחר), הרי זה כאילו שכתב את הפרשיות בעצמו (שהרי אין זה מצוה שבגופו, שאי אפשר לעשותה ע"י שליח¹⁸⁸, אלא כמו מצות כתיבת ס"ת).

179) ראה לקו"ש חט"ז ע' 213 הערה 16. (184) שם, ח.
 180) ראה גם תו"מ ח"מ ריש ע' 66. וש"נ. (185) וילך לא, יט.
 181) שם ס"א.
 182) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 188. (186) רמב"ם הל' ס"ת רפ"ז. שו"ע יו"ד ר"ס ער.
 183) ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 17 ואילך. (187) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 207 ואילך. וש"נ.
 184) ואתחנן ו, ט. (188) ראה תוס' רי"ד קידושין מב, ב.

ונמצא, שמלבד הנחת התפילין, יש אצל כאו"א גם הענין דכתיבת פרשיות התפילין, שעיי"ז משנה מדבר הרשות תשמישי קדושה ותשמישי מצוה, עד לקיום המצוה.

וכיון שבהנחת תפילין בכל יום ויום צריך לכוין "שצונו הקב"ה (לא רק להניח, אלא גם) לכתוב ד' פרשיות אלו" (כיון שכתבת הסופר נחשבת לו כאילו כתבם בעצמו), נמצא, שבכל יום יש אצלו גם הענין ד"עמל מלאכה", שהו"ע הפיכת דבר הרשות לקדושה ומצוה.

לג. ומזה באים לנקודה המכוונת — בנוגע ל"מבצע תפילין":

כאשר יהודי מניח תפילין בעצמו — אינו זקוק לענין ה"עמל",

[שהרי "לא ברשיעי עסקינן"¹⁸⁹, ובפרט שמציאות כזו אינה קיימת בזמנינו אלו; ישנם אלו שיודעים חומר הדבר, וישנם אלו שאינם יודעים, ולכן אינם מהדרים בזה, או מזלזלים בו, או אפילו למטה מזה בו, אבל אין מציאות של "רשע", שהפירוש הפשוט בזה הוא שעושה זאת במזיד ולהכעיס בו],

וכמו"כ כאשר נקל לו לדבר עם הזולת ולפעול עליו להניח תפילין

— עדיין אין זה באופן של "עמל";

אבל אם הוא ביישן, ואעפ"כ, מכריח את עצמו לדבר עם הזולת ולפעול עליו להניח תפילין, וכמו"כ כאשר צריך לנתק את עצמו מכל עניניו ולהקדיש מזמנו בו, ובעיקר, כאשר עושה זאת לא רק עם יהודי אחד, אלא עם שנים, שלשה ועשרה, וכמ"פ עשרה — אזי ישנו ענין ה"עמל", ולא עוד אלא שישנם כל פרטי הענינים ד"עמל מלאכה" "עמל שיחה" ו"עמל תורה" כפי שבאים בבת אחת בענין התפילין, שזוהי שלימות הענין ד"אדם לעמל יולד".

ובפרט כאשר עושים זאת מתוך שמחה וטוב לבב — שלא צריך לבקש ולהפציר בו לעשות זאת, אלא הוא עושה זאת מעצמו, וכדמוכח מזה שמשדל שגם חבירו יעשה כמותו — ששמחה פורץ גדר¹⁹⁰.

לד. ועיי"ז נשלמת תכלית הכוונה — להמשיך שכינתו ית' בתחתונים,

— באופן נעלה יותר מכמו ש"עיקר שכינה בתחתונים היתה"¹⁹¹,

שזה הי' מצד "כי חפץ חסד הוא"⁵⁰, ואילו עתה נעשה ע"י עמל האדם, ובמילא הרי זה בתוספת אור, וביתר כח ועוז —

ועוד.

(189) ראה יומא ו, א. וש"נ.

(190) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. (191) ב"ר פי"ט, ז. וש"נ.

כפי שיהי' נראה בגלוי בקרוב ממש, כאשר יקויים היעוד¹²¹ "ונגלה כבוד הוי' גו'".

והיינו, שע"ז ש"ראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך"¹⁹², "אלו תפילין שבראש"¹⁹³, אזי באים לקיום היעוד "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר".

וזהו גם הביאור בדרך אפשר כמ"ש במדרש תהלים¹⁹⁴, שקרוב לגילוי משיח ומלחמות של משיח, יבואו גוים ויצעקו: "ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו", "ננתקה את מוסרותימו, אלו תפילין של יד, ונשליכה ממנו עבותימו, אלו תפילין של ראש" (שזוהי ההוספה במדרש תהלים על מאמר הגמרא במסכת ע"ז¹⁹⁵) — כיון שע"י מניעת ענין התפילין מעכבים את ביאת המשיח.

ומוכן ביתר ביאור ע"פ דברי הזהר¹⁹⁶ שענין התפילין הוא בדוגמת רצועה שבה קושרים ואוסרים את צד השמאל, ובמילא מוכרח לעשות כפי שמנהיגים אותו ע"י הרצועה — שזהו גם תוכן הענין דביאת המשיח, שאז יתבטל היצה"ר ("אשר הרעותי"¹⁹⁷), ויהי' בגלוי הענין ד"בכל לבבך"¹⁰⁰, "בשני יצריך"¹⁰¹, כיון ש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"¹⁹⁸, שלכן יקויים היעוד "וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר".

והכנה קרובה לזה היא — התחזקות והתפשטות קיום מצות תפילין, ככל פרטי הענינים שבה, "שצונו הקב"ה לכתוב ד' פרשיות אלו .. ולהניחן על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח" לשעבד המוח והלב, כולל גם הזכרת הענין דיציאת מצרים, אשר, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹⁹⁹, בגאולה האמיתית והשלימה, בקרוב ממש, ע"י משיח צדקנו.

* * *

לה. מהשיחות הראשונות בשם "לקוטי דיבורים" שנדפסו באותיות מרובעות בריגא, היא — השיחה דשמע"צ ושמח"ת תרצ"ג.

בשיחה הנ"ל היו כמה ענינים שדובר אודותם, יותר ממה שנדפס, אלא שלאחרי כן, הוציאם בעל ההילולא (כ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל השיחות) מהרשימה, ולא נתן לפרסמם בדפוס. אבל, כמדובר כמ"פ, כיון

(196) ח"ג רפב, ב ואילך

(197) מיכה ד, ו. וראה סוכה נב, ב.

(198) זכרי' יג, ב.

(199) מיכה ז, טו.

(192) תבוא כח, יו"ד.

(193) ברכות ו, א. וש"נ.

(194) עה"פ ב, ג.

(195) ג, ב.

שידע שאצלי נשארה העתקה, הרי בודאי שיער, שבשלב מסויים, קצת יותר מוקדם או קצת יותר מאוחר, אפרסם גם אותם...
ובכן, א' הענינים שנאמרו בשיחה הנ"ל, הוא²⁰⁰:

כל מה שאבי, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע דיבר עמי בשנת תר"פ — קבלתי על עצמי, אבל, בתנאי שיהי' זה בחסד וברחמים. דבר²⁰¹ זה עלה לי הרבה בריאות ("דאָס האָט מיר געקאָסט אַ סאָך געזונט"... הקירות של החדר ספוגים מדמעות ("די ווענט פון צימער זיינען דורכגעווייגט מיט טרערן")... כדי להבטיח ("באָוואָרענען") שלא לנגוע ושלל לרחק. עכ"ל.

לו. והענין בזה:

מובן שכוונת הדברים היא בנוגע לעניני הנשיאות ואופן הנהגת הנשיאות — שהרי מדובר אודות שנת תר"פ, שהיא שנת ההסתלקות של אדנ"ע, וקבלת הנשיאות ע"י בעל ההילולא, וכמובן גם מזה שבעל ההילולא הוציא זאת מהרשימה, ולא הרשה להדפיס ולפרסם ברבים. ועפ"ז מובן גם המשך הדברים — שקיבל על עצמו, אבל בתנאי שיהי' זה בחסד וברחמים.

אך גם לאחר תנאי זה — שהי' בהסכמת נשיא הדור שמסר את הנשיאות, שזהו ענין של נתינת כח — הי' צורך בענין של דמעות... והרי דמעות מורים על כך שזהו ענין שכלי המוח אינם יכולים לסבול, להכיל ולקלוט, ולכן מתבטא הדבר בדמעות, שנלקחים ממותרי מוחין (בלשון הקבלה)²⁰², והיינו, שכאשר נפש האדם אינה יכולה לסבול את הצער, או — בקו הטוב — את השמחה, הרי זה בדוגמת החבית שעולה על גדותי' ונשפכים ממנה המותרות, שזהו ענין הדמעות — דמעות של שמחה בעינים, או דמעות של תפלה והשתפכות הנפש בעינים. ומוסיף, שלא הספיק ענין של דמעות סתם, אלא הוצרך להיות באופן שהקירות של החדר יהיו ספוגים בדמעות!...

והביאור בזה:

רואים בפועל, שכאשר נכנסים לחדרו של מישהו, אזי החדר מקיף

— רשימת היומין ע' רמב — נעתק ב"היום יום" כ חשון).

(201) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בהתרגשות גדולה, בקול חנוק מבכי (המו"2).

(202) ראה תו"א תולדות כו, א. ובכ"מ.

(200) ראה גם אג"ק ח"ג ע' שנג: "וסיפר בשיחת שמח"ת תרצ"ג, וז"ל: אַלץ וואָס דער טאַטע האָט מיר געזאָגט שנת תר"ף, קבלתי ע"ע בל"ג, רק בתנאי בחסד וברחמים. מין גוטסקייט קאָסט מין טייער כו' שלא לנגוע כו' ולא לרחק כו'. עכ"ל". (וראה גם תו"מ

על שניהם, והיינו, ששניהם נמצאים באותו חדר, באותו מקיף, שזהו ענין של קירוב בין השנים שנמצאים באותו החדר.

וענין זה נוגע גם להלכה בפועל — בנוגע למנין, נרות שבת, סוכה ועירוב וכו', שכאשר נמצאים באותו חדר הרי זה ענין המאחד.

והביאור בזה מובן מהמבואר בחסידות אודות החילוק שבין המקיף דלבוש והמקיף דבית²⁰³ — שהלבוש הוא לפי מדת האדם, אצל כל אחד לפי מדתו, במדידה והגבלה מדוייקת לפי אבריו (אברי הגוף, ועד"ז גם ברוחניות), ובמילא הרי זה מורה על מקיף הקרוב; ואילו בית — גם הוא מקיף, ולא מקיף שאינו שייך אליו, אלא אדרבה, על ידו נעשה מוגן מחום השמש או מקור, מזרם וממטר, אבל זהו באופן של מקיף הרחוק, עד כדי כך, שיכול להיות שאינו בערך כלל למדידות והגבלות שלו, שלכן יכולים להיות באותו חדר כמה אנשים, ועד לאנשים שהם לכאורה הפכיים זמ"ז.

וכאן מתעוררת צעקה גדולה ביותר:

תובעים ממנו לעזור ליהודי נוסף — "ואהבת לרעך כמוך"²⁰⁴ — אע"פ שאינו בערכו כלל, כיון שאינו "רעך" בתומ"צ, "עמיתך", "עם שאתך בתורה ובמצוות"²⁰⁵, כפי שרבינו הזקן מאריך בתניא פרק לב, ש"גם הרחוקים מתורת ה' ועבודתו .. צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה, וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה', והן לא, לא הפסיד כו'".

ולכן תובעים ממנו להכניס יהודי הנ"ל לחדרו, לתוך המקיף שלו — המקיף שפועל את השלימות שלו להיות נקרא "אדם", כמובן מהמאמר המובא בחסידות "כל מי שאין לו בית אינו אדם"²⁰⁶, ולתוך "בית" זה עליו להכניס מישהו שלגמרי אינו בערכו, כדי שהבית שלו יפעל בדרגת ה"אדם" של יהודי הנ"ל.

וכדי לפעול זאת בה"הבית" — יש צורך שהדמעות יהיו חדורים וספוגים בקירות החדר! ...

וממשיך ומוסיף, שלא מדובר כאן אודות יהודי שבערכו, והוא רק למטה הימנו, אלא מדובר אודות מעמד ומצב שצריכים להבטיח "שלא לנגוע":

(206) מאמר זה הוא בגמרא במסכת יבמות (סג, א), אבל שם יש גירסא אחרת, ואילו בחסידות הובא הגירסא כפנים (וראה גם תר"מ חמ"ג ריש ע' 398. וש"נ).

(203) ראה לקו"ת ברכה צח, ד. ובכ"מ.
 (204) קדושים יט, יח.
 (205) ראה ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות
 (ע' קצו). וש"נ.

לכאורה, כיון ש"גם ענוש לצדיק לא טוב"²⁰⁷ — הרי גם אם לפלוני מגיע עונש, אין זה ענינו של הצדיק.

ועכצ"ל, שמדובר אודות ענין ואדם שצריך לנגוע בו, ואעפ"כ, פעל בעצמו שלא לנגוע.

ויתירה מזה — "שלא לרחק": אפילו מי שנמצא במעמד ומצב שגם נגיעה לא תועיל לו, והעצה היחידה היא לרחק אותו, שאז "יתפוס" ("ער וועט זיך כאַפֿן") שזהו ענין שלא בערך — הנה לא זו בלבד שעוזר לו, אלא הוא מכניס אותו לחדרו, ופורס על עצמו ועליו את אותו מקיף, המקיף שממנו מקבל את השלימות שלו שנקרא "אדם".

עד כאן הוא הביאור — בדרך אפשר — בלשון הרב.

לז. וכאן נשאלת השאלה: בשביל מה סיפרו לנו זאת?

כיון שמדובר אודות ענין שנאמר בהתוועדות פומבית, ברבים, בפרהסיא, בודאי הי' ידוע שנוסף על הפירסום בשעת מעשה, יגיעו הדברים (והראי' — שאכן הגיעו) גם לאחרי כמה שנים, ומזה מוכח שאכן נוגע לנו לידע זאת.

והענין בזה:

ישנה הטענה הידועה שטוען כאשר דורשים ממנו לעשות טובה ליהודי — שצריך לדעת תחילה מי הוא אותו יהודי,

— וטוען שיש לו ראי' מהתורה: איתא בגמרא²⁰⁸ ש"נקיי הדעת שבירושלים", "לא היו חותמין על השטר אלא אם כן יודעין מי חותם עמהן", ולא רק בנוגע לענין הקשור עם נאמנות, אלא עוד זאת, ש"לא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מיסב עמהן". ועד שמצינו ש"מאן דמשתעי ריש לקיש בהדי' בשוק יהבו לי' עיסקא בלא סהדי"²⁰⁹, והיינו, שנזהרו אפילו שלא לדבר אלא עם מי שיכולים להאמין ולסמוך עליו בכל הענינים, אפילו בנוגע ל"חיי נפשו" כמו ממון (שהרי "אין אדם מעמיד עצמו על ממונו"²¹⁰), כפי שמצינו בנוגע לשבת ובנוגע למחירת, וכיו"ב) —

וכשידע מעמדו ומצבו של פלוני, הנה לפי ערך מעמדו ומצבו, יחליט אם להתעסק עמו בכלל, ואפילו אם כן — עד כמה: מעט או הרבה, או גם בענין שנוגע לשלימות שלו.

ועל זה אומרים, שישנם "דרכיו אשר הורנו", כדי ש"נלכה

(207) משלי יז, כו. וראה סה"ש תרפ"ה ע'.

(209) יומא ט, סע"ב.

(210) שבת קנג, א. יומא פה, ב. וש"נ.

תש"ד ע' 26.

(208) סנהדרין כג, א.

באורחותיו", ועד לאופן ד"נצח סלה ועד" (כלשון אגה"ק²⁰) — שאז הרי זה נקל הרבה יותר, כיון שכבר סללו את הדרך, ועושים זאת בכח המשלח, בכח המצוה — שצריך להתעסק גם עם יהודי כזה שמצד החשבון צריך "לנגוע" בו, ויתירה מזה, יתכן שצריכים "לרחק" אותו, ואעפ"כ, הנה לא זו בלבד שלא מרחקים אותו, ולא זו בלבד שלא נוגעים בו, אלא אדרבה — הוא מכניס אותו לחדר שלו, ומעניק לו מהשלימות שקיבל מהקירות של הדירה.

לח. וכאשר ממלאים את שליחותו בעלמא דין, עי"ז ש"נלכה באורחותיו" — אזי ישנו ה"כלי" לקבל את ההמשכות השפעות והארות וההנתינת-כח של ה"שמש המאיר מתחת לארץ לששים ריבוא כוכבים" (כפי שמביא באגה"ק²⁰ מתיקונים²¹¹),

והיינו, שגם לאחרי ששקעה השמש, קיימת מציאותה של השמש, אלא שנמצאת במעמד ומצב אחר בנוגע למעמדו ומצבו הוא, שלכן לא נראה אצלו בגלוי אור השמש, ואעפ"כ, גם אז מאירה השמש (לא רק ליחיד סגולה, אלא) לששים ריבוא כוכבים, שענינם בנמשל הם כללות בני"ש שנכללים במספר ששים ריבוא (כמבואר בתניא²¹² ש"ששים ריבוא נשמות פרטיות אלו הן שרשים, וכל שרש מתחלק לששים ריבוא ניצוצות, שכל ניצוץ הוא נשמה אחת"), והיינו, שמאיר גם עתה (לאחרי ההסתלקות) לכאור"א מישראל, ובמיוחד — עי"ז ש"נלך בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו", ובאופן ד"נצח סלה ועד", ש"אין לו הפסק"²¹.

ועי"ז ממשיכים את הגאולה העתידה לבוא — שגם היא גאולה שאין לה הפסק, "גאולה שאין אחרי" גלות"²¹³, בקרוב ממש, ע"י משיח דקנו.

* * *

לט. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה באתי לגני אחותי כלה.

* * *

מ. דובר לעיל בנוגע לדברי הגמרא בענין תכלית בריאת האדם, ש"לעמל יולד", שיש בזה ג' סברות, "עמל מלאכה", "עמל שיחה" ו"עמל תורה", והמסקנא היא שתכלית בריאת האדם היא בשביל "עמל תורה" — שכיון שגם קס"ד בתורה הוא חלק מהתורה, הרי מובן, שיש

(213) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב.

(211) ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים" לאגה"ק שם. וש"נ.

(212) פל"ז (מח, א).

שייכות ומציאות גם לענין זה, אלא שאין זה העיקר; העיקר הוא "עמל תורה", אבל ישנם גם שאר הענינים, לכל הפחות בדרך טפל.

ועד שנת"ל (סכ"ט) שב"עמל תורה" גופא ישנם גם הענינים ד"עמל מלאכה" ו"עמל שיחה".

ויש להוסיף ולבאר זאת גם באופן אחר:

לימוד התורה, כולל גם הלימוד באופן של "עמל", "עמל תורה", יכול להיות בשביל ענין ה"מלאכה" — כמאמר רז"ל⁴³ "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", היינו, שהלימוד הוא בשביל ענין המעשה, שזוהי ה"מלאכה" (כנ"ל (ס)) ש"עמל מלאכה" הו"ע המעשה) — מלאכת מעשה המצוות, לידע את המעשה אשר יעשון ואלה אשר לא תעשינה; והרי כדי לברר את ההלכה לאמיתתה, צריך להיות הלימוד ביגיעה רבה, ביראה ופחד (כמבואר בארוכה בהמשך ר"ה תרס"ו²¹⁴) — שזהו"ע ד"עמל מלאכה" כפי שהוא בתורה.

וכמו"כ ישנו "עמל שיחה" (עבודת התפלה) כפי שהוא בתורה:

בנוגע לאהבת ה' ויראת ה' — פוסק הרמב"ם⁹⁵ ש"הדרך לאהבתו ויראתו" היא "בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים כו'", שזהו כללות הענין דפנימיות התורה, שלימודה הוא בבחינת "דע את אלקי אביך"²¹⁵, שזהו הלימוד בענין הספירות והשתלשלות העולמות וכו'.

ואפס מקצתו יש גם בנגלה דתורה — שזהו מה שבהמשך להצורך להתבונן במעשיו כו' כדי לבוא לאהבתו ויראתו, מבאר הרמב"ם בפרקים הראשונים של הלכות יסודי התורה (שזהו חלק מתושבע"פ) "כללים גדולים ממעשה רבון העולמים"⁹⁵, שזהו מה שנקרא בנגלה דתורה (נגלה דנגלה) בשם "מעשה מרכבה"²¹⁶ ו"מעשה בראשית"²¹⁷.

ונמצא, שהלימוד בענינים אלו כדי לבוא לאהבתו ויראתו, שזהו ענינה של עבודת התפלה — הרי זה "עמל שיחה" שבתורה.

אך ישנו "עמל תורה" כפי שהוא בפני עצמו, שזהו אופן לימוד התורה שנקרא בנגלה דתורה בשם "יגדיל תורה ויאדיר"²¹⁸ — כפי שמצינו בגמרא במסכת חולין²¹⁹ בנוגע לסימני טהרה בדגים, ש"כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר", וא"כ, "ליכתוב רחמנא קשקשת ולא ליכתוב סנפיר", אלא שזהו משום "יגדיל תורה ויאדיר", והיינו, שניתוסף עוד

(217) פ"ד ה"י.

(218) ישעי' מב, כא.

(219) סו, ב. וש"נ.

(214) ע' שצ ואילך.

(215) דברי הימים"א כח, ט. וראה תניא

קרא קנו, ב. ובכ"מ.

(216) פ"ב ה"א.

ענין בידיעת התורה, אע"פ שאינו נוגע להלכה למעשה — שזהו ענין "עמל תורה" כשלעצמו, לא בשביל "שיחה" או "מלאכה" בתורה גופא.

מא. אמנם, השם הכללי של ג' ענינים אלו הוא "עמל תורה", ומזה מובן, שאפילו כאשר עוסקים ב"עמל מלאכה", שזהו"ע קיום המצוות, או כאשר עוסקים בעבודת התפלה, ועאכו"כ כשעוסקים בלימוד התורה — הרי זה צריך להיות באופן שכל מציאותו וכל עניניו חדורים ונעשים ע"פ תורה:

בנוגע ל"עמל שיחה" — הרי אמרו רז"ל²²⁰ "לא עם הארץ חסיד", והרי "חסיד" כפשוטו הוא מי שמתנהג לפניו משורת הדין²²¹, ובכללות העבודה הו"ע עבודת התפלה, כמאמר²²² "איזהו חסיד המתחסד עם קונו", "עם קן דילי" (כמבואר בתניא²²³), ועז"נ "לא עם הארץ חסיד", היינו, שגם ענין התפלה צריך להיות חדור בענין התורה.

וכן בנוגע ל"עמל מלאכה", שזהו"ע קיום המצוות — הרי כדי לבוא לידי מעשה צ"ל ענין הלימוד, כנ"ל ש"גדול לימוד שמביא לידי מעשה".

מב. ומזה מובן גם בנוגע לעצם מציאותו של יהודי — מבלי הבט על עסקו, מעמדו ומצבו, הן אם הוא בדרגא הכי עליונה ד"מארי תורה" שעוסק ברזין דרזין שבתורה, או רק רזין דתורה או גליא דתורה וכו', או שהוא איש הפשוט בתכלית, פשוט שבפשוטים מ"מארי עובדין טבין" (כמוזכר גם בהמשך ההילולא²²⁴) — שכל מציאותו היא ענין התורה.

וההוכחה לזה — מדברי הגמרא במסכת סנהדרין²²⁵: "אע"פ שחטא ישראל הוא", והיינו, שגם כאשר מדובר אודות חטא החמור ביותר, שלולי החרטה שבדבר אין למטה הימנו (כפי שהגמרא מפרטת שם את כל הענינים שעבר עכן עליהם), הנה עוד לפני התשובה נקרא "ישראל"; והרי "ישראל" הוא ראשי-תיבות "יש ששים ריבוא אותיות לתורה"²²⁶, כיון שלכל יהודי יש אות בתורה, וממנה מקבל חיותו, כך, שכל מציאותו היא — תורה²²⁷.

(224) פ"ח (סה"מ תש"י ע' 122).

(225) מד, רע"א.

(226) מג"ע אופן קפו. וראה לקו"ש ח"כ ע' 419 הערה 12.

(227) ראה זו"ח רות פח, ד. מג"ע שם. סה"מ תש"ו ע' 46. תש"ט ע' 41 (נעתק ב"היום יום" יג אדר שני). תרפ"ט ע' 69. וש"נ.

(220) אבות פ"ב מ"ה.

(221) ראה אנציק' תלמודית (כרך טז) ערך חסיד (ע' שפה ואילן). וש"נ.

(222) זוהר ח"ב קיד, ב. ח"ג רכב, ב (ברע"מ). וראה שם רפא, א (ברע"מ). תקו"ז בהקדמה (א, סע"ב).

(223) ספ"י.

וכאמור כמ"פ²²⁸ שכל ענין צריך להיות מרומז בנגלה, ובנדוד, הרי זה מפורש בדברי הגמרא במסכת ברכות²²⁹:

רבי עקיבא "הי מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה" גם בעת גזירת המלכות, וכאשר שאלו אותו: היתכן, הרי זה ענין של סכנה, השיב במשל מדגים שבים, שזהו "מקום חיותם", ודוגמתו בנמשל היא שייכות של יהודי עם לימוד התורה.

ונמצא, שמפורש בנגלה דתורה שהחיות של יהודי היא התורה, בדוגמת דג שיכול להיות במציאותו רק כאשר נמצא במים, וכמו"כ מציאותו של יהודי יכולה להיות רק כשנמצא בתורה.

ועד שענין זה נוגע גם להלכה בפועל — כמדובר כמ"פ²³⁰ אודות דעת רשב"ג ש"כל שבים אינו חוצץ"²³¹, והיינו, שכיון שזוהי מציאות שנמצאת בים, הנה אע"פ שיש כאן "מציאות" מלבד הים, שהרי יכולים למשש את ה"דג", עם כל הפרטים שבו, ראש הדג ובשרו ועורו ודמו כו', מ"מ, כיון שנמצא בים, אינו חוצץ, כיון שכל מציאותו היא מציאות המים.

ומזה מובן, שכאשר רואים יהודי חי — אפילו חיים כפשוטם, בחיים חיותו בעלמא דין — הרי עצם העובדה שהוא חי, מהוה הוכחה שהוא נמצא "במקום חיותו", שהיא התורה, כי, לולי זאת לא הי' יכול להיות בחיים, ובלשון הגמרא¹⁹⁵: "דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד מתים", ועד"ז בנוגע לבנ"י ותורה.

אלא מאי, בענין זה גופא ישנם חילוקים — אם זה דג גדול או דג קטן, או שהיותו בדוגמת "דגים שבים" הוא בהעלם והסתר כו',

אבל גם אז — זוהי מציאותו, ללא נפק"מ אם הוא יודע זאת אם לאו, אם הוא מרגיש זאת אם לאו, אם רצונו בכך או שזהו היפך רצונו, ואפילו אם מתנהג להיפך (ע"ד המבואר באגה"ק²³² בענין "ה' אמר לו גו"²³³), וכאמור לעיל, שאפילו בשעה שעכץ עבר על כל הענינים, הנה בשעת מעשה נקרא "ישראל", כיון שיש לו אות בתורה, שהיא חיותו, אלא שזוהי עבודת האדם — שצריך לפעול שהענינים שבהעלם יבואו לידי גילוי.

ולכן, גם יהודי שמתעסק ב"עמל מלאכה" — בין אם זוהי המלאכה ד"מארי עובדין טבין", או שזוהי מלאכה כפשוטה, בדרגא הכי

(231) מקואות פ"ו מ"ז. ידים פ"ב מ"ב.

(232) סכ"ה (קלח, ב).

(233) שמואל"ב טז, יו"ד.

(228) ראה גם

(229) סא, ב.

(230) ראה תו"מ חכ"ט ע' 105. וש"נ.

תחתונה, להיותו "עם הארץ", שעוסק בישובה של ארץ (כדברי הגמרא במסכת שבת²³⁴) — הנה להיותו יהודי, צריך לדעת שזהו חלק מ"עמל תורה", כי, כדי שיוכל לעסוק בישובה של ארץ צריך להיות אדם פעיל, ובמילא צריך להיות אדם חי, וכיון ש"דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד מתים", ועד"ז בנוגע לבנ"י כ"שפורשין מדברי תורה", הרי בודאי שהוא נמצא "במקום חיותו", שזהו ענין התורה. ועד"ז גם בנוגע ל"עמל שיחה".

מג. ויש להוסיף, שגם בנוגע ל"עמל תורה" דרושה זהירות והבהרה ("באורְעניש"), ובמדה מסוימת — עוד יותר מאשר בנוגע ל"עמל מלאכה" ו"עמל שיחה":

כאשר יהודי מתייגע בתורה — לא היגיעה שקודם לימוד התורה, לפעול על עצמו שהלימוד יהי "באימה ביראה ברתת ובזיע"¹⁵⁶, אלא ה"עמל" שבלימוד התורה עצמו, כדברי הגמרא במסכת מגילה¹²³: "יגיעתי ומצאתי" — יגיעת המוחין שבראש, כך, שהוא "מונח" כולו בהבנת והשגת הסוגיא, והתעסקותו בזה צריכה להיות כאדם העושה בתוך שלו, כביכול, שצריך להתייגע בשכלו עד מקום שידו מגעת, לפי שורש נשמתו (כפי שפוסק רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה²³⁵) — יש צורך בהבהרה שלא יבוא לטעות ולחשוב ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"²³⁶. — כאשר יהודי מניח תפילין ומכוין לשעבד את המוח והלב, אין צורך כ"כ להבהיר ולשלול הענין ד"כחי ועוצם ידי", שהרי בשעת מעשה עוסק בשעבוד כחו ועוצם ידו.

ועד"ז מ"ש בגמרא²³⁷ שבשעה שאדם עוסק לבער את החמץ, אין לחשוש שבשעת מעשה יאכל ממנו; החשש הוא רק לפנ"ז או לאח"ז. ועד"ז בנדו"ד, שבשעה שעוסק לשעבד את המוח והלב, אין צורך לשלול הענין ד"כחי ועוצם ידי".

אבל כאשר עמל בתורה, ואומרים לו שעמל זה צריך להיות בכחו ועוצם ידו, שהרי מוכרח להתייגע בשכלו דוקא, ואומרים לו, שהעילוי שיש באדם הו"ע המוחין שלו, וע"י יגיעתו בשכלו יגיע עד לכח המשכיל, ועוד למעלה יותר (כאמור לעיל בענין "יגיעתי ומצאתי", שזהו יותר ממה שיכול להשיג בכח עצמו, אלא שניתן לו באופן של מציאה) — כאן דוקא דרושה הבהרה שלא יטעה לחשוב שפעל זאת ע"י שכלו. ואדרבה — טעות כזו חמורה ונוגעת יותר:

(236) לשון הכתוב — עקב ח, יז.

(237) פסחים יא, א.

(234) פה, א.

(235) פ"א ה"ד. וש"נ.

כאשר הטעות היא בנוגע לכח המעשה — הרי זו טעות בענין גס, ואין זה חמור כ"כ כמו טעות בענין היותר עדין שיש באדם, שזוהו"ע ההבנה וההשגה בשכל ומוחין שבראש.

וע"ד שמצינו בגמרא במסכת שבת²³⁸ שתלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו (אפילו מצד אחד), הרי זה ענין של היפך החיים, ואילו אצל עם הארץ הרי זה דבר הרגיל (ובודאי אין זה ענין של היפך החיים, ואדרבה: זוהי הנהגתו בחיים).

וזוהו גם הטעם שענין של הרהור הוא קשה יותר מאשר המעשה עצמו, כפי שמבאר רבינו הזקן בתניא²³⁹.

ולכן נוגע ביתר שאת לשלול את הענין ד"כחי ועוצם ידי" בנוגע ל"עמל תורה" — כיון שזוהי טעות בענין הכי נעלה שחנן אותו הקב"ה.

מד. וזוהי הנקודה התיכונה שבכל ג' ענינים אלו, שכאשר יהודי מתעסק ועושה באיזה ענין שיהי', צריך לדעת שענינו — תורה.

אלא שיש מי שחלקו בקו של ישכר, שעוסק בתורה, ויש מי שמאיזו סיבה שתהי' חלקו בקו של זבולון, שענינו להיות "תמכין דאורייתא"²⁴⁰, אבל, גם הוא יודע שזוהי עיקר מציאותו; כל הכסף שמרויח, אינו אלא בשביל החלק שנותן עבור חינוך בניו לתומ"צ, וכן בשביל לתמוך בלומדי תורה, שיהודי נוסף יוכל ללמוד תורה יותר ממה שהי' לומד לולי תמיכה כספית זו.

וכדי שיהי' קישור בין שני ענינים אלו — יש צורך שתהי' לו אחיזה גם בתורה מצד עצמה, שלכן, הנה אפילו עם-הארץ חייב ללמוד לכל-הפחות פסוק אחד שחרית ופסוק אחד ערבית (כדברי הגמרא במסכת מנחות²⁴¹).

ועאכו"כ בנוגע לבני ישיבה, ואלו שבישיבה עצמה משמשים כ"ראש ישיבה", בנגלה דתורה, או "משפיע" בפנימיות התורה, תורת החסידות, או "משגיח" עליהם — שענינם אינו באופן של "תמכין דאורייתא", אלא ענינם צריך להיות התורה עצמה — הרי בודאי שאצלם צריכה להיות ה"הנחה" שכל מציאותם היא התורה, והיינו, שגם האכילה ושתי', השינה והטיול לתכלית הבריאות, הרי זה ענין של תורה, וכאמור לעיל ש"כל שבים אינו חוצץ", כך, שכל מציאות הדג, הראש והזנב, ואפילו העור, אינה אלא מציאות המים.

מה. וכאמור כמ"פ — הכוונה היא ההוראה בפועל:

240 זח"ג נג, ב.

241 צט, ב.

238 קיד, א.

239 אגה"ק סוסכ"ב.

כל מי שהוא מאלו שעמדו על הר סיני במתן-תורה — כפי שקורין בפרשת השבוע (שהתחילו לקרות במנחת שבת), שזוהי הפרשה דמ"ת — צריך לדעת, שכל התורה כולה מתחילת ועד סופה, ניתנה לו בתור יחיד, כמ"ש²⁴² "אנכי הוי' אלקיך", לשון יחיד²⁴³.

והרי "דבר אלקינו יקום לעולם"²⁴⁴; מבלי הבא על כל השינויים, הנה כיון שכך אמר הקב"ה, אזי כן יקום בפועל.

אלא מאי — יהודי יכול לעשות זאת מרצונו או בהכרח, בהעלם או בגלוי, בגלוי מחר או בגלוי היום, וכפי שבעל ההילולא הי' חוזר לעתים קרובות²⁴⁵: חסיד הוא פיקח, ואינו דוחה דבר טוב למחר, בשעה שיש ביכולתו לעשותו היום.

וכאמור, בנוגע לתלמידי ישיבה, ראשי-ישיבות ומשגיחים ומשפיעים בחסידות — הרי כל מציאותם בגלוי היא התורה; אך גם אלו שעיקר עסקם ב"עמל מלאכה" ו"עמל שיחה", הנה גם המציאות שלהם היא בתור חלק מ"עמל תורה", אלא שזהו כפי שהתורה גופא קשורה עם "עמל מלאכה" (שעיקרה מעשה המצוות, ואח"כ נמשך גם בהנהגה שבין אדם לחבירו) ו"עמל שיחה" (עבודת התפלה).

ולכן, הנהגת בני, כפי ש"עשה האלקים את האדם ישר"²⁴⁶, היא באופן שלכל לראש מתחילים עם לימוד התורה כשלעצמו, ללא קשר עם "מלאכה" ו"שיחה":

"משהתינוק מתחיל לדבר אביו מלמדו תורה צוה לנו משה גו"²⁴⁷, ואז, אינו שייך עדיין ל"עמל מלאכה" (קיום המצוות), ולא ל"עמל שיחה" (עבודת התפלה),

— ואינו שייך גם להבנה והשגה בתורה; הוא שייך רק לתיבת "תורה", ובאופן ש"צוה לנו משה", ש"קיבל תורה מסיני ומסרה"²⁴⁷ עד שהגיעה לכל אחד מישראל, אפילו לתינוק שזה עתה התחיל לדבר — ורק אח"כ בא המשך הלימוד, כפי שקשור גם עם "עמל מלאכה" ו"עמל שיחה", ועד לאופן נעלה יותר — "עמל תורה", כנגלה דתורה — באופן ד"יגדיל תורה ויאדיר" (כנ"ל ס"מ), ובפנימיות התורה — בלימוד רזין דרזין דאורייתא.

ובהנוגע לפועל:

242 יתרו כ, ב.

243 ראה יל"ש עה"פ (רמז רפו).

244 ראה סה"ש קיץ הי"ש" ע' 48.

245 תש"ב ע' 6. ע' 117.

246 קהלת ז, כט.

247 אבות רפ"א.

242 יתרו כ, ב.

243 ראה יל"ש עה"פ (רמז רפו).

244 ישעי' מ, ח.

245 תש"ב ע' 6. ע' 117.

246 קהלת ז, כט.

247 אבות רפ"א.

כאשר יהודי יודע שהתורה היא כל מציאותו, ומתבונן בזה, ואינו רוצה לרמות את עצמו — הרי בהכרח שתהיי לזה השפעה על הנהגתו היום-יומית.

ולכן, ככל שיהיי עסוק, ועד שע"פ שו"ע יכול לצאת י"ח בלימוד פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית (ככל אריכות הפרטית בזה בהלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן²⁴⁸) — הנה בידעו שזוהי חיותו וזהו מקום חיותו, וטבעו של כל אדם ששואף ומשתוקק להוסיף ולחזק חיותו, הרי בודאי שינתק את עצמו וישתדל להוסיף בלימוד התורה, אפילו כאשר ע"פ שו"ע יכול למצוא היתר שכבר יצא י"ח לימודו.

מו. כל האמור הוא גם בהמשך להמנהג בהתוועדות הקשורה עם יום ההילולא, לערוך מגבית בשם "קרן תורה", כדי לחזק את אלו שלומדים תורה לשם התורה, ללא תכלית צדדית²⁴⁹.

וכל הרוצה, יכול להוסיף ולרשום — בפתק בפני עצמו או ביחד עם נדבתו כפי נדבת לבו הטהור — שמו ושם אמו, להזכירו על הציון של בעל ההילולא.

וכמדובר כמ"פ — שתהיי הנתינה מתוך שמחה וטוב לבב, ובמילא תהיי באופן של הרחבה ובאופן של הרווחה, ומתוך בטחון — כפי שהקב"ה אומר: "ובחנוני נא בזאת"²⁵⁰ — שענין זה פועל "להניח ברכה אל ביתך"²⁵¹, ובאופן "עד בלי די"²⁵⁰, "עד שיבלו שפתותיכם מלומר די"²⁵².

* * *

מז. דובר כמ"פ²⁵³, שאע"פ שב"מאור" לא שייך לומר ענין של "השתלשלות" (כשם שלא שייך "השתלשלות" בענין שהוא "עצם"), כי אם בהארה, אור ושם וכו', ומזה מובן גם בנוגע לנשיאים, ובפרט נשיאי חב"ד, שלהיותם בבחי' "מאורות" (וכידוע לשון בעל ההילולא בנוגע לח"י אלול²⁵⁴: יום הולדת את שני המאורות הגדולים), לא שייך אצלם ענין של "השתלשלות", וגם לא שינויים וכו', מ"מ, כפי שנמשך בהנוגע למקבלים, יש שינויים באופן הגילוי.

ולכן מדברים לפעמים אודות החילוק בין רבותינו נשיאינו בהתאם לחילוק בספירות²⁵⁵ — שאדמו"ר הזקן הוא ספירת החכמה, ואדמו"ר

(253) ראה תו"מ חמ"ד ע' 315 הערה 34.

וש"נ.

(254) סה"ש תש"ג ע' 141 ואילך.

(255) ראה תו"מ חכ"ז ע' 31. וש"נ.

(248) פ"ג ה"ד. וש"נ.

(249) ראה גם שיחת

(250) מלאכי ג, יו"ד.

(251) יחזקאל מד, ל.

(252) שבת לב, סע"ב. וש"נ.

האמצעי הוא ספירת הבינה, וכן הלאה, עד לרבינו נשיא דורנו, שזהו בהתאם לשינויים באופן הגילוי אל המקבלים, הן בנוגע למאמרי החסידות, כפי שהיו אצל אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי והצמח-צדק וכו', עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר, והן בנוגע לעבודתם ולעסקנותם, כדלקמן.

מח. ולהעיר, שגם ענין זה יש לקשר עם המדובר לעיל אודות "עמל תורה", "עמל שיחה" ו"עמל מלאכה" — ג' הענינים שב"אדם לעמל יולד", "כל אדם", כל אחד מישראל, עד לגבוה גבוה ביותר:

ובהקדם המובא בכ"מ²⁵⁶ מספר הפרדס²⁵⁷, שבכל ספירה יש ג' ענינים: (א) הספירה כפי שהיא מצד עצמה, (ב), כפי שמקבלת ממה שלמעלה הימנה, (ג) כפי שמשפיעה למה שלמטה הימנה.

וכמדובר כמ"פ²²⁸ שכל ענין מצינו גם בנגלה — שזהו מ"ש הרמב"ם בהלכות יסודי התורה²⁵⁸ בנוגע לידיעת המלאכים והגלגלים, ש"מכירין את עצמן, ומכירין את המלאכים שלמעלה מהן", ואח"כ הם גם משפיעים במה שלמטה מהם²⁵⁹.

ועד"ז בנוגע לרבותינו נשיאינו — שאף שכל אחד מהם הוא "מאור", הרי יש לו גם מקבלים, שנקראים בשם חסידים, ונמצא, שיש בו ג' ענינים: (א) מה שמקבל מ"אורייתא וקוב"ה כולא חד⁹⁷ — "עמל תורה", (ב) ענינו הוא — "עמל שיחה", (ג) פעולתו עם המקבל — "עמל מלאכה" (כמדובר כמ"פ שהפעולה על המקבל אינה יכולה להיות בדרך ממילא, בדוגמת השמש שמאיר אורו בדרך ממילא, ועי"ז נעשה הענין ד"ממגד תבואות שמש"²⁶⁰, ועד שכדי שמשפיע אמיתי יפעל על מקבל אמיתי, בהכרח שיהי' באופן שיפעל שינוי אצל המשפיע, אפילו קודם התחלת ההשפעה, כשמכין את עצמו לכך, ואח"כ בשעת ההשפעה, וגם לאחר ההשפעה²⁶¹).

ועד שאפילו בנוגע להקב"ה, כביכול, ש"הוא ודעתו אחד", "הוא המדע והוא היודע והוא הידוע"¹³⁴, הרי אף שזהו"ע של אחדות, ואחדות פשוטה, הנה מצד המקבלים, יש באחדות פשוטה זו ג' ענינים: מדוע, יודע וידוע.

מט. ונחזור לעניננו — שכאשר מתבוננים במאמרי החסידות, ועד

(256) ראה — לדוגמא — לקו"ת שה"ש (260) ברכה לג, יד.
 יט, ב. (261) ולהעיר, שגם ג' ענינים אלו הם בדוגמת ג' הענינים ד"עמל תורה", "עמל שיחה" ו"עמל מלאכה".
 (257) ש"ג פ"ז.
 (258) פ"ג ה"ט.
 (259) ראה גם סה"ש תש"ד ע' 67.

בפעולות בהנוגע לעסקנות ציבורית, מוצאים אצל כל נשיא בדורו נקודה מסוימת שבולטת ומודגשת יותר.

ואע"פ שכל אחד מהם נקרא בשם "ממלא מקום" (וכיון שזהו תואר ע"פ התורה²⁶², הרי זה מדויק), שפירושו²⁶³ שממלא את כל המקום מבלי שתשאר אפילו נקודה אחת פנוי, כך, שישנם אצלו כל הענינים שפעל הנשיא שלפניו — הנה ביחד עם זה ישנו גם הענין שהי' אצלו באופן של "זהיר טפ"י" (ע"ד שאצל כל אחד מישראל צ"ל מצוה שבה הוא זהיר טפ"י)²⁶⁴.

ובנוגע לבעל ההילולא — רואים שהיו אצלו שני ענינים שלא מצינו בגלוי אצל הנשיאים שלפניו כדלקמן.

ג. בנוגע לרזי תורה, פנימיות התורה, תורת החסידות:

אצל כל רבותינו נשיאינו הי' ענין זה בלשון שבו מדברים בניי — אם באידיש²⁶⁵, כמ"ש רבינו הזקן באגה"ק²⁶⁶ ש"הבעש"ט ז"ל הי' אומר ד"ת בל"א" (ואח"כ נכתבו ונעתקו הדברים בלשון הקודש), וכך נהגו גם הנשיאים שלאח"ז, עד לנשיא דורנו, בעל ההילולא, שכל אחד מהם אמר המאמרים "בלע"ז", באידיש; או בלשון הקודש, כפי שהיו המאמרים יוצאים לאור, או מאמרים שלא נאמרו אלא נכתבו, שרובם ככולם היו בלשון הקודש — שתי הלשונויות שבהם משתמשים בניי.

— עיקר הלשון הוא לשון הקודש, אלא בגלל ההגבלות וההגדרות בנוגע להשימוש בלשון הקודש (כפי שמאריך כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע במכתבו הידוע²⁶⁷, גם ע"פ נגלה, מדברי הפוסקים, ראשונים ואחרונים), ובפרט מצד הרצון שעניני החסידות יומשכו למטה, כמארז"ל²⁶⁸ "מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך" (ואדרבה: כל מה שגבוה גבוה יותר, רוצים שירד למטה מטה ביותר), לכן דיברו בלשון עמא דבר — לשון אידיש (ע"ד שבזמן הגמרא למדו בלשון הגמרא, אף שלשון המשנה — שנתפרשה ונתבארה בגמרא — הוא לשון אחר לגמרי).

ובענין זה ניתוסף החידוש של בעל ההילולא²⁶⁹ — שצוה להעתיק עניני חסידות, גם מאמרי חסידות, ועאכו"כ שיחות בעניני חסידות

265) ראה גם תו"מ ח"י"ז ע' 95. וש"נ.

266) סכ"ה (קמא, א).

267) אג"ק שלו ח"י"ב ע' תתטז ואילך.

268) תענית ז, סע"א. הובא בתניא פ"ד.

269) ראה גם שיחת יו"ד שבט תש"כ

סט"ו (תו"מ חכ"ז ריש ע' 312). וש"נ.

262) כתובות קג, ב. ועוד.

263) ראה גם שיחת יו"ד שבט תש"כ

ס"ב (תו"מ חכ"ז ע' 300). שם חל"ה ס"ע

231. וש"נ.

264) ראה שבת קיח, ב. תניא אגה"ק

סו"ט. סה"מ תש"ח ע' 240. סה"ש קי"ן

ה'ש"ת ע' 22.

("אָרום חסידות"), בלשון המדינה (מלבד אידיש ולשון הקודש), כפי שהתחיל בהיותו עוד בריגא, ואח"כ כשיצא לפולין, וביתר שאת וביתר עוז — בשנים שהי' בארצות-הברית.

נא. זוהי גם הסיבה לשמחה הגדולה ביותר, והוכחה נוספת שזהו עצם הזמן של הפצת המעיינות חוצה, שתפעל ביאת המשיח בפועל — שבעשירי בשבט הובא התרגום של ספר התניא בשפה הצרפתית, ובימים שלפנ"ז שלחו את התרגום של ספר התניא בשפה האיטלקית²⁷⁰, בנוסף לכך שמקודם לזה ישנו התרגום של ספר התניא בשפה האנגלית²⁷¹, ועתה עומד להגמר גם התרגום של חלק רביעי וחלק חמישי.

בכך ממשיכים את התנועה וההנהגה של בעל ההילולא — שהתחיל את התרגום של תורת החסידות בשפת המדינות, ועד שהגיעו גם לתרגום התורה-שבכתב של תורת החסידות, שזהו ספר התניא²⁷² — לא רק כפי שנכתב מלכתחילה בלשון הקודש, אלא גם באידיש²⁷³, ואח"כ גם באנגלית, שפת המדינה שבה הי' נשיא דורנו במשך עשר שנים שהיו הסיום והחותם של חיים חיותו בעלמא דין, ואח"כ נתפשט גם במדינות שמעבר לים, כנ"ל.

נב. ונקודה נוספת שבה מצינו חידוש אצל בעל ההילולא:

ובהקדים, שאף שמצינו מאמרי חסידות שנכתבו באידיש גם אצל הצמח צדק — ד"ה מחיתי²⁷⁴ וד"ה שמע ישראל²⁷⁵ (עבור אנשי החיל בקראָנשטאַט²⁷⁴), ועד ד"ה מזמור שיר ליום השבת²⁷⁵, שקרוב לודאי שהוא מאדמו"ר האמצעי, ועד שיש גם מכתבים מאדמו"ר הזקן באידיש (מכתב לרופא, שכבר נדפס בכ"מ²⁷⁶), שיש בהם עניני עבודה ע"פ תורת החסידות — הרי בגלוי היתה הכוונה בזה בנוגע לזכרים, שהם מחוייבים בלימוד התורה מצד התורה עצמה;

אבל לכתוב לכתחילה, בגלוי ובפירוש ובמיוחד ובהדגשה, כדי שגיע לנשי ובנות ישראל — רואים זאת אצל רבינו בעל ההילולא, שבהיותו בריגא, הנה נוסף לכך שדיבר לפני נשים, צוה אח"כ להדפיס את הדברים — השיחה הידועה²⁷⁷ בנוגע לבנין המשכן, שהי' באופן

(270) ראה גם שיחת ש"פ וישב ס"ו...
 (לעיל ע' ושי"ג). (271) ראה גם אג"ק ח"ט ע' שמא. חכ"ד ריש ע' לד.
 (272) סה"ש תש"ב ע' 79. אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' רסא ואילך. ועוד.
 (273) ראה גם אג"ק ח"ז ע' קפד.
 (274) ראה סה"ש תש"ג ע' 3. ושי"ג.
 (275) ראה תו"מ — רשימת היומן ריש ע' רג. ושי"ג.
 (276) אג"ק שלו ח"א ע' קפד ואילך, ובהנסמן ב"מקורות והערות" שם ע' תסד.
 (277) לקו"ד ח"ג בסופו (תקעא, א ואילך).

ד"ויבואו האנשים על הנשים"²⁷⁸, ו"כל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו גו"²⁷⁹, ברצון טוב וכו' (ככל אריכות השיחה בדבר), וכתב במכתבו הידוע²⁸⁰ שכוונתו בהוצאה-לאור באידיש היא בגלל רצונו שנשי ובנות ישראל ילמדו ויעסקו בזה.

וזוהי הפעולה המיוחדת בדורנו זה — שמדפיסים במיוחד שיחות ואח"כ גם מאמרים בשפה המובנת להן, ועד גם בשפת כל עם ומדינה, במדינות אחרות.

ומזה גופא מוכח שעתה הוא הזמן להוספת עבודה חדשה זו — חידוש שנאמר למשה מסיני,

— ע"ד מארז"ל²⁸¹ "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני", היינו, שזהו חידוש שלו (כדיוק הלשון "עתיד לחדש"), אבל, אימתי נחשב לחידוש של "תלמיד ותיק", כש"נאמר למשה מסיני" — כפי שמצינו בהתחלת (הקדמה והכנה ל)מתן-תורה, כמ"ש בפרשת יתרו²⁸²: "כה תאמר לבית יעקב", "אלו הנשים"²⁸³, ורק אח"כ "ותגיד לבני ישראל", "אלו האנשים"²⁸³, והיינו, שלא זו בלבד שצירפו גם את הנשים למ"ת, אלא אדרבה: ההכנה למ"ת היתה תחילה אצל הנשים ואח"כ אצל האנשים, ועוד זאת, שאצל הנשים הי' זה באופן של קירוב — "כה תאמר", בלשון רכה, ואילו בנוגע לאנשים — "ותגיד", "דברים הקשין כגידין" (כדאיתא במכילתא, וחלקו הובא בפירושו רש"י, שמזה מוכח שזהו פשוטם של ענינים, פשוטו של מקרא²⁸⁴).

נג. וזהו גם מהטעמים להשתדלות בנוגע למבצע תפילין — שגם לנשים תהי' השתתפות בזה, ואדרבה, מטעם מסויים יש מעלה בהשתתפות הנשים יותר מאשר בהשתתפות האנשים:

כאשר מניחים תפילין, או מנדבים זוג תפילין — יכולה להתעורר שאלה: יתכן שהיתה בזה איזו פניי, ומי יודע עם התפילין הם מהודרים וכו'.

— ע"פ תורה לא חייבים לחשוש לזה, כיון שכבר בדק אותם פעם, ובפרט כפי שמצינו בדברי חז"ל: "אלו תפילין של אבי אמא"²⁸⁵, ועד לדברי ר"י בן בתירא בנוגע למתים שהחי' יחזקאל: "אני הוא מבני

278 ויקהל לה, כב.

בלקו"ש ח"ט ע' 252.

279 שם, כו.

282 יט, ג.

280 ראה גם שיחת יו"ד שבט תשכ"ג.

283 מכילתא ופרש"י עה"פ.

סל"א (תו"מ חל"ו ע' 129). וש"נ.

284 ראה גם לקו"ש חל"א ע' 93 ואילך.

281 ראה מגילה יט, ב. ועוד. הנסמן

285 מכילתא בא יג, יו"ד.

בניהם, והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם²⁸⁶, ומזה מוכח, שע"פ דין ("דער טרוקענער דין") אין חיוב לבדוק את התפילין, ויכולים לסמוך על החזקה; אבל אעפ"כ, מידי חשש לא יצא, אלא שאין זה באשמתו, שכיון שע"פ תורה התפילין הם כשרות, ולכן קיים את המצוה.

וכל זה — בנוגע למבצע תפילין כפי שנעשה ע"י אנשים.

אבל בנוגע לאופן ההשתתפות של נשים במבצע תפילין — ע"י נתינת כסף — הרי בנוגע לכסף אין חששות כלל. (כ"ק אדמור"ר שליט"א חי"ק ואמר:) מלבד כאשר הכסף הוא מזויף... אבל כיון שבודאי נותנים כסף אמיתי ("ראיעלע געלט"), "עובר לסוחר"²⁸⁷, הרי מצדו, אפשר לקנות בו תפילין כשרות ולהניחם כדבעי.

נד. דוגמא לדבר:

נזכר לעיל (סנ"ב) בענין "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל", שרק לאנשים נאמרו "דברים קשים כגידים", ולא לנשים. ויש לבאר טעם הדבר ע"פ נגלה:

אנשים, שחייבים בלימוד התורה מצד עצמו — יש צורך לומר להם "דברים קשים כגידים", כדי להבטיח שלימוד התורה יהי ללא פניות, אפילו לא פני' של קבלת שכר בעולם הבא²⁸⁸.

אבל נשים, שחיובן בלימוד התורה הוא רק כדי לדעת את המעשה אשר יעשון (כפי שמבאר רבינו הזקן בארוכה בפרק הראשון של הלכות תלמוד תורה²⁸⁹) — אין צורך לומר להן "דברים קשים כגידים", כי, אין נפק"מ אם הלימוד שלהן יהי ללא פני' או מתוך פני'; גם אם אשה לומדת לשם פני', הרי בינתיים היא לומדת ויודעת כיצד למלוח את הבשר — שזוהי כל הכוונה והתכלית, ובכך נפעל כל הענין בשלימותו.

וכיון שהיצה"ר יודע שגם אם יצליח להכניס איזו פני' בלימוד הנשים, לא ירויח מאומה מזה — אזי אינו משתדל בכך ("ער לייגט זיך ניט אַריין אין דעם"), ובמילא, נשאר הלימוד שלהן ללא פניות.

וע"ד שמצינו בענין "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה"²⁹⁰, שא' הטעמים בזה הוא²⁹¹, שכאשר היצה"ר יודע שהוא "מצווה", אזי משתדל יותר למנוע זאת, ויש צורך במלחמה חזקה כו'; משא"כ כשיודע ש"אינו מצווה", אזי מהיכי תיתי — או יטה אותו מהדרך או לא...

286) סנהדרין צב, ב.

287) חיי שרה כג, טז.

288) ראה רמב"ם הל' תשובה רפ"י.

289) בסופו.

290) קידושין לא, א. וש"נ.

291) ראה תר"מ חט"ז ע' 110. וש"נ.

ועד"ז מובן בנוגע לעבודת הנשים, שנותנים להן כח מיוחד וזכות מיוחדת — שאינן סובלות כ"כ מהיצה"ר, שמלכתחילה אינו משתדל שיהיו אצלן פניות בלימוד התורה, כיון שהלימוד שלהן הוא לתכלית מיוחדת, כנ"ל.

נה. ולכן תולים בהן את התקווה גם בנוגע למבצע תפילין, ובודאי יעשו ויפעלו בזה ביתר שאת וביתר עוז,

ו"מצוה גוררת מצוה"²⁹² — בנוגע לכל הענינים התלויים בהן, כולל גם ההשפעה על הבעל והילדים, ועד להשפעה על האחים, ואפילו על ההורים,

ובפרט בעקבתא דמשיחא, ש"נערים פני זקנים ילבינו .. בת קמה באמה, כלה בחמותה"²⁹³ — שבזה יש גם צד הטוב²⁹⁴: אפילו אם אצל אמה וחמותה חסר עדיין בהנהגה של יראת-שמים, הנה הבת והכלה לא מתייראת מזה, ו"קמה באמה ובחמותה" — עי"ז שיש לה יראת-שמים ("פרימער") יותר מהן, ופועלת זאת — בדרכי נועם ובאופן של כבוד, כיבוד אם וחמות — גם על אמה וחמותה.

ועי"ז מעמידים הנשים הצדקניות שבדור הזה "צבאות הוי"²⁹⁵ — כפי שהי' ביצי"מ — שיוצאים "על צבאותם"²⁹⁶, "ביד רמה"²⁹⁷.

ובענין זה יש דבר פלא וחידוש בפירוש רש"י בפ' בשלח:

על הפסוק²⁹⁸ "ותקח מרים הנביאה גו' את התוף בידה ותצאן כל הנשים אחרי' בתופים ובמחולות", מפרש רש"י: "מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב"ה עושה להם נסים, והוציאו תופים ממצרים".

והפלא והחידוש שבדבר — שלשון הפסוק הוא "ותצאן כל הנשים", ואילו רש"י כותב "צדקניות שבדור".

ומזה מוכח, שע"פ פשוטו של מקרא, הנה "כל הנשים", אפילו שלומית בת דברי ש"פרסמה הכתוב"²⁹⁹, היו "צדקניות"!

והרי ישנה ההבטחה ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹⁹⁹, ובמכ"ש וק"ו: אם ביצי"מ, לפני מ"ת, היו כל הנשים צדקניות (ללא יוצא מן הכלל), ומבלי הבט על קושי השעבוד הי' להם בטחון שזהו דבר בטוח שתהי' גאולה שלימה, ובאופן ש"אחרי כן יצאו ברכוש גדול"³⁰⁰,

(297) בשלח יד, ח.

(298) שם טו, כ.

(299) פרש"י אמור כד, יא.

(300) לך לך טו, יד.

(292) אבות פ"ד מ"ב.

(293) סוטה מט, ב.

(294) ראה גם תו"מ ח"מ ע' 321. וש"נ.

(295) בא יב, מא.

(296) שם, נא.

וכפי שגילה משה ש"בנערינו ובזקנינו נלך בכנינו ובכנותינו גו"³⁰¹, לא תשאר פרסה³⁰² — עאכו"כ לאחרי מ"ת, ובדרא דעקבא דמשיחא, שהוא בדוגמת דורו של רשב"י (כדאיתא בספרי קבלה³⁰³, ומובא בחסידות במקומות ספורים³⁰⁴), שלכן מתגלית אז תורתו של רשב"י, שהוא ניצוץ של משה רבינו (כמבואר בכ"מ³⁰⁵), וכללות דורו הוא בדוגמת דורו של משה רבינו.

וזהו ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" — כיון שדרא דעקבתא דמשיחא הוא הדור של יוצאי מצרים, ובלשון הכתוב³⁰⁶: "דור הולך ודור בא", היינו, שאותו הדור ש"הולך" הוא הדור ש"בא"³⁰⁷. ובקרוב ממש — "יצאו ברכוש גדול", וכמ"ש בפרשה — "ביד רמה", והולכים מתוך שמחה וטוב לבב למ"ת שבפרשת יתרו — באופן ש"כל התורה שאדם למד בעוה"ז הבל הוא לפני תורתו של משיח" (כדאיתא במדרש קהלת³⁰⁸), שעז"נ¹⁴⁸ "ישקני מנשיקות פיהו", לאחרי ההכנה ד"יפוצו מעינותיך חוצה" בסיום זמן הגלות, בקרוב ממש, ובלשון הרמב"ם בהלכות תשובה³⁰⁹: "מיד הן נגאלין", ע"י משיח צדקנו, שיהי' רב ונשיא³¹⁰, וילמד תורה את כל העם כולו¹⁵².

* * *

נו. יש עוד נקודת חידוש — נקודה שלישית — שנפעלה ע"י בעל ההילולא, בנוגע לישוב ארץ ישראל:
ובהקדמה — שהענינים הקשורים עם ישוב ארץ ישראל התחילו כבר מזמנו של אדמו"ר הזקן³¹¹,
— ועוד לפני"ז, בנוגע לבעש"ט, שגיסו ר' גרשון מקיטוב נסע לשם, והבעש"ט רצה ליסע, וחזר באמצע הדרך³¹², אבל בפועל התחיל הענין בזמנו של אדמו"ר הזקן —

(307) ראה תקו"ז תס"ט (קי, א). וראה גם תו"מ חי"ב ע' 202. וש"נ.
(308) קה"ר רפ"ב. פי"א, ח.
(309) פי"ז ה"ה.
(310) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פי"ג (דרמ"צ קי, ב ואילך).
(311) ראה הנסמן ב"מפתח ענינים" ערך "מעות אה"ק" באג"ק שלו ח"ב ס"ע קסח ואילך.
(312) ראה שבחי הבעש"ט הוצאת מונרשיין (ירושלים תשמ"ב) ע' 276. וראה

(301) בא יו"ד, ט.
(302) שם, כו.
(303) ראה זהר ח"ב קמו, א. ח"ג נח, א.
קנט, א.
(304) סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר שז, ב.
(305) ראה עמה"מ סב, ד. סידור שם דש, סע"ב. שז, ריש ע"ב.
ראה עמה"מ סב, ד. סידור (עם דא"ח) שז, ב. שז, רע"ב.
(306) קהלת א, ד.

ע"י ענין ה"כוללים", ששלח לשם סכומים עצומים, וענין זה הי' קשור ביותר עם "עמל האדם שעמלה נפשו בחייו"³¹³, שהרי זהו א' הטעמים בגלוי שהעמידו אותו בסכנת נפשות — כפי שהי' למטה, בגלל שכך הי' למעלה, ומזה מוכח, שהענין דכולל חב"ד (ה"כולל" בארץ ישראל שאליו שלח אדמו"ר הזקן כספים) הי' קשור ביותר עם "חיי נפשו", "עמל האדם שעמלה נפשו בחייו".

אבל, ענין זה הי' בנוגע לארץ ישראל כפי שקשורה עם "עמל תורה" — לימוד התורה בארץ ישראל³¹⁴.

ועד"ז הי' גם אצל אדמו"ר האמצעי — שאע"פ שקנו נחלה בחברון, הרי זה הי' עבור ענין של לימוד התורה ועבודת התפלה³¹⁴.

ועד"ז אצל הנשיאים שלאחריו, עד לכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, אביו של כ"ק מו"ח אדמו"ר — שהי' ענין של מגרשים ובנינים וכו', אבל, רק בנוגע לענינים של תורה ותפלה כפי שהם בארץ הקודש, אלא שבתור טפל לזה יש צורך גם בדירה, וכל הענינים השייכים לדירה³¹⁵.

ובענין זה ישנו החידוש של בעל ההילולא — שע"פ ציוויו והוראתו נתיסד "כפר חב"ד" (שנקרא אמנם בשם "כפר", אבל בעצם הרי זה עיר הבירה ועיר המרכז), שבו יעסקו בחרישה וזריעה וכל ל"ט מלאכות כפשוטם בגשמיות, אלא שיהי' זה באופן המתאים לארץ הקודש, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"³¹⁶, ובשביל זה נשלחו לשם לאו דוקא אנשים זקנים, ולא דוקא תלמידי ישיבה, אלא משפחות שלימות, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו" — בה בשעה שעד אז היתה התנגדות גדולה לכל ענינים כאלו, כידוע ומסופר, ואין כאן המקום להאריך בזה (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בכת"שחוק: כדי שלא תהי' יניקה לחיצונים...).

וזהו מה שנוגע לנו, ד"בתר רישא גופא אזיל"³¹⁷, בנוגע לפועל — שהחל משנת תש"ח, שאז יסד רבינו בעל ההילולא את כפר חב"ד, ניתוספה נקודה חדשה בעסקנות של נשיאי חב"ד: לעשות בארץ ישראל "ארץ הקודש" — לא רק בנוגע ללימוד התורה, כדרשת רז"ל³¹⁸ על הפסוק³¹⁹ "וזהב הארץ ההיא טוב": "אין תורה כתורת ארץ ישראל", ולא רק בנוגע לעבודת התפלה, אשר, ע"פ פס"ד השו"ע (ובארוכה בשו"ע

גם תר"מ ח"ז ע' 91. וש"נ.

(313) ראה אג"ק הנ"ל ע' לה. וש"נ.

(314) ראה אג"ק שלו ח"א ע' תק.

(315) ראה תולדות חב"ד באה"ק פ"כ

(316) עקב יא, יב.

(317) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.

(318) ב"ר פט"ז, ד.

(319) בראשית ב, יב.

ואילך. וש"נ.

של אדמו"ר הזקן³²⁰ שהמתפלל צריך להחזיר פניו כנגד ארץ ישראל, שנאמר¹⁶⁵ "והתפללו אליך דרך ארצם", מובן עד כמה יכולים לפעול בתפלה בארץ ישראל, אלא — גם בנוגע לענינים גשמיים כפשוטם.

ולהעיר, שעד זמן ידוע היתה ההנהגה באופן שונה, כידוע הפתגם שאומרים בשם רבינו הזקן — שלא נסע לארץ ישראל, ואילו הרמ"מ מהאראדאק כן נסע — ויש צדיקים שזקוקים לארץ ישראל, ויש צדיקים שצריכים להיות בחוץ לארץ³²¹, וכפי שרואים בפועל מה שפעל רבינו הזקן בהפצת המעיינות וגם בגאולת ארץ ישראל — דוקא עי"ז שנשאר בחוץ לארץ.

ובכל אופן, גם ההנהגה עתה אינה הסכמה על ענינים בלתי-רצויים, ועאכ"כ על ענינים שלחמו נגדם בעבר ולוחמים נגדם גם עתה, אלא רק בנוגע להענין דחרישה וזריעה כפי שהוא ע"פ שו"ע, עם כל עניני מדידות והגבלות התורה בזה, כמו שמירת שביעית, תרומות ומעשרות וערלה וכו' וכו', כידוע ומבואר ומפורט.

וזהו החידוש של בעל ההילולא עי"י יסוד כפר חב"ד, ומתוך כוונה שיהי' זה בכחי' פתיחת דלת, ובמשך הזמן — שער גדול, ועד כמו "פתחו של אולם" ש"לא היו לו דלתות"³²² — שאחריהם יבואו ממדינה ההיא³²³ כל הקרובים והידידים והשייכים אליהם, באופן של טוב וחסד הגלוי, ו"שמחת עולם על ראשם"³²⁴, יחד עם הילדים — "בנערנו ובזקנינו גו' בכנינו ובבנותינו", ועד ש"לא תשאר פרסה", ויקחו עמהם גם את רכושם,

ויפעלו בארץ הקודש שיראו בגלוי שזוהי "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", והיינו, שכשם שבר"ה, "רשית השנה", עומדים כל בני" בתנועה של קבלת עול מלכות שמים, כך יהי' גם "עד אחרית שנה".

ועי"ז נעשה ישוב ארץ ישראל כדבעי למהוי — ע"פ תורה, וממשיך ברכת ה' בכל המצטרך, "מטל השמים ומשמני הארץ"³²⁵ כפשוטם.

נז. ויש להוסיף, שכל ג' הענינים האמורים שבהם מתבטא החידוש של בעל ההילולא, הם מהסימנים של עקבתא דמשיחא, שקשורים עם ענין הגאולה:

ישוב ארץ ישראל עי"י יסוד כפר חב"ד — שזוהי הכנה למעמד

(323) ראה גם

(324) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

(325) תולדות כז, כח.

(320) אר"ח רסצ"ד.

(321)

(322) מדות פ"ב מ"ג.

ומצב שיהי' לאחרי ביאת משיח בגלוי בכל ארץ ישראל, שאז תהי' עבודת האדמה, ותהי' לכל אחד "עגלת בקר גו'" (ככל פרטי הדברים שנאמרו בישע'י³²⁶), ועד ש"נגש חורש בקוצר"³²⁷, ש"לא יספיקו לחרוש עד שיבא הקציר"³²⁸.

וכן בנוגע להתעסקות עם נשי ישראל (כנ"ל סנ"ב) — שהרי כשם שהגאולה ממצרים היתה בזכות נשים צדקניות שהיו באותו הדור³²⁹, כך יהי' גם בדור דעקבתא דמשיחא, בסיום זמן הגלות³³⁰.

וכן בנוגע לתרגום עניני התורה (תושב"כ ותושבע"פ, נגלה דתורה, וגם טעמי תורה, עניני פנימיות התורה) בשפת מדינה ומדינה (כנ"ל ס"ג) — כי:

לעתיד לבוא יקויים היעוד³³¹ "ועמדו זרים ורעו צאנכם", וכיון שאין דרך אחרת להגיע ולהתדבר עם ה"זרים" אא"כ מדברים בשפה שלהם (בכל מדינה — אמריקא, צרפת או אנגליא — כרצונה, לא כרצונם של יהודי המקום, אלא כרצונם של הגויים שם), הרי זה צריך להיות ע"י בני"י שהם בקירוב לאומות העולם מצד השפה שלהם — שלכן הם בבחינת "זרים", וצריך לבטל את ה"זרות" שלהם ("זיי זאָלן ווערן אויס זרים") — שהם יפעלו על ה"זרים" כפשוטם, אומות העולם, שיקיימו מ"ש "ורעו צאנכם".

ובשביל זה יש צורך לתרגם את עניני התורה עבור ה"זרים" (חלק ה"זר") שבין בני"י³³², שצריך לדבר עמהם באנגלית, צרפתית, אטלקית וכו', ולפעול עליהם — ע"י הידיעה בפנימיות התורה — שתהי' אצלם ההכרה ש"חסד לאומים חטאת"³³³, כפי שהובא ונתבאר מיד בפרק הראשון של ספר התניא, וגודל המעלה ד"נפש השנית בישראל"³³⁴, אשר, עם היותה "נפש השנית", שהרי נפש הבהמית "אקדמי" טעניתא³³⁵, בכחה לנצח את נפש הבהמית, ועי"ז גם לפעול על ה"לאומים" (ש"חסד לאומים חטאת") להתנהג באופן ד"ועמדו זרים ורעו צאנכם".

וע"ד שע"י בירור קליפת נוגה — שמשם נלקחת נפש הבהמית

(332) שהרי עם אוה"ע עצמם אסור ללמוד תושבע"פ (ראה סנהדרין נט, רע"א. וראה גם שד"ח כרך ד' ע' איתקיד ואילך. וש"נ.
(333) משלי יד, לד. וראה ב"ב יו"ד, ב.
(334) תניא רפ"ב.
(335) זח"א קעט, א"ב.

(326) ז, כא.
(327) עמוס ט, יג.
(328) פרש"י עה"פ.
(329) ראה סוטה יא, ריש ע"ב.
(330) ראה יל"ש רות רמז תרו בסופו
(331) ישע"י סא, ה.

שבכל אחד מישראל³³⁶ — מוציאים ומבררים את ניצוצות הקדושה שנמצאים במקומות שלמטה מזה.

נח. וע"י כל ענינים אלו, ובפרט כשעושים אותם בהרחבה, ומתוך שמחה וטוב לבב — פועלים הרחבה בכפר חב"ד וכל עניניו, ומגדילים את הצינור והכלי והדרך שבינם לבין קרוביהם וידידיהם שנשארו במדינתנו לפני²¹³, אשר, מבלי הבט על המצב שנראה בדרך הטבע, הנה בקרוב ממש יבוא משם "קהל גדול".

וזו תהי' הכנה קרובה והקדמה קרובה לקיום היעוד³³⁷ "קהל גדול ישובו הנה", בנוגע לכאור"א מבני" בכל מקום שהם, ועי"ז שהקב"ה יקיים מצות הקהל (כמדובר בשנה שעברה³³⁸), ללקט את בני" מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך" ו"שואב מימך"³³⁹, "בם עור ופסח הרה ויולדת יחדיו קהל גדול ישובו הנה"³³⁷, ו"שמחת עולם על ראשם", ו"כספם וזהבם אתם"³⁴⁰ — בקרוב ממש, בחדס וברחמים, בטוב הנראה והנגלה, ע"י משיח צדקנו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה, ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (כבא הד' — "...פ), והניגון "ניע זשוריצי כלאָפּצי", ועמד מלא קומתו ורקד על מקומו. ואח"כ צוה לנגן הניגון "הרשיעה את עמך"].

* * *

נט. כיון שלכל ענין צריך להיות המשך — הנה מסתמא יהי' המשך להתוועדות זו ע"י התוועדות נוספת, בלי השתתפותי בגשם, מחר בלילה.

ובפרט שזהו י"ג שבט, שיש לו שייכות ליו"ד שבט — שלכן רואים שהמאמר של יום ההילולא יצא לאור ליו"ד שבט, וההמשך שלו — ל"ג שבט³⁴¹, וכידוע הטעמים בגלוי, נוסף לכך שזהו יום השלישי וכו', ככל הפרטים שבדבר ע"פ נגלה³⁴², ובמילא גם בפנימיות.

ובכלל אין צורך לחפש טעמים מיוחדים עבור התוועדות; עריכת התוועדות חסידותית לחזק את ההחלטות של ההתוועדות הקשורה עם יום ההילולא, כדי שיתוסף ביתר שאת וביתר עוז בכל ההחלטות בנוגע

(341) סה"מ תש"י ע' 111 ואילך.
 (342) ראה פסחים ק, סע"א. רמב"ם הל' שבת פכ"ט ה"ד. הלי' גירושין פ"א הכ"ג. שו"ע אדה"ז אר"ח סרפ"ה ס"ה. סרצ"ט ס"ח. וש"נ.

(336) תניא ספ"א.
 (337) ירמ' לא, ז.
 (338)
 (339) ר"פ נצבים.
 (340) ישעי' ס, ט.

להפצת המעיינות של פנימיות התורה, והפצת התורה בכלל, נגלה דתורה, והפצת קיום המצוות, כולל גם בנקודה העיקרית בזמננו זה, בנוגע למבצע תפילין, מתוך שמחה וטוב לבב — הרי זה ענין שקובע ברכה לעצמו לערוך התוועדות בכל עת ובכל שעה, ועאכו"כ בתור המשך להתוועדות זו, שתתקיים מיד ב"אסרו" של היום שלאח"ז.

ויה"ר שבנוגע לכל ההחלטות האמורות לעיל — יצליח הקב"ה שה"מחשבה טובה" תבוא במעשה, שאז מצרף הקב"ה את המחשבה עם המעשה להיות דבר שלם²⁴, ומזה תומשך על כל השנה כולה הנהגה בשלימות, ומתוך שמחה וטוב לבב — להרבות בלימוד התורה הנגלה והפנימית (חסידות), ולהרבות בקיום המצוות בהידור, כולל עבודת התפלה, שהיא בדוגמת "חוט השדרה"³⁴³.

וההוספה וההפצה בעניני תומ"צ תהי' בדוגמת "מים רבים"³⁴⁴ שפורצים ("ברעכץ-דורך") כל המדידות וההגבלות, כולל גם מדידות והגבלות הגלות, ובאים מתוך ריקוד ("אַרײַנטאַנצן") אל הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש, אמן כן יהי' רצון.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן את המזונות עבור ההתוועדות מחר.
טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "כי בשמחה תצאו".]

344) שה"ש ח, ז. וראה תו"א ר"פ נח. תולדות יז, ד ואילך.

343) ראה לקו"ת בלק ע, ד.

ועד הנחות בלה"ק

מכון להוצאה לאור תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבנ"מ ז"ע

Lahak Hanochos Inc. 788 Eastern Parkway, Suite 408, Brooklyn, N.Y. 11213

Tel. (718) 604-2610 Fax. (206) 666-1770 Email: info@lahak.org

ב"ה. יום הבהיר כ"ח סיון, ה'תשע"ב.

מנוי על ספרי רבינו!

בעמדינו בסמיכות ליום הגדול והקדוש יום ההילולא ג' תמוז, בודאי חפץ כאו"א מאנ"ש שיחיו להוסיף בהתקשרות לנשיאנו – וידוע אשר עיקר ההתקשרות היא על ידי לימוד תורתו, אשר בה הכניס את עצמותו, כמאמר „אנא נפשי כתבית יהבית“, ועל ידה „אותי אתם לוקחים“.

ממשיכים אנו במבצע המנויים על ספרי תורת מנחם, שיאפשר לכל הנרשמים לקבל את הספרים החדשים שיוצאים לאור מזמן לזמן, מיד בצאתם מהדפוס, במחיר הנחה של 25% מהמחיר הרגיל.

בנוסף לזה, יוכל המנוי להזמין כל ספר מהספרים שיצאו לאור על ידינו במחיר הנחה של 25% מהמחיר הרגיל.

להרשמה: נא לשלוח אימייל לכתובת manuy@lahak.org. או למספר טלפון 917-449-1919.

ויהי רצון שבקרוב ממש נזכה לקיום היעוד „הקיצו ורננו גו“ ומלכנו נשיאנו בראשם ונשמע מפיו הק' תורה חדשה מאתי תצא.

ועד הנחות בלה"ק

„שיביא לביתו ולספרייתו וכיו"ב, ספרי (וכתבי) קודש חדשים בדברי תורה, בהוספה על הספרים שיש לו מקודם.. ולקיים זאת בהקדם האפשרי, כולל ע"י עשיית הזמנה מראש (וכן לשלם) על המינוי לקבלת ספרים חדשים שיוצאים לאור אח"כ (בלשון הידוע הנדפס בכמה ספרים – „פרענומערֶאַנטן“), ובשעת ההוצאה לאור של הספר מקבלים אותו המנויים תיכף ומיד. כמו"כ ראוי ונכון הדבר לנצל את מנהג ישראל, לתת ספרי קודש הנדפסים כמתנה לאחרים, כולל ילדים קטנים, לקראת שמחה שלהם או לפני חג וכיו"ב“.

(משיחת ש"פ ויגש, ד' סבת ה'תשנ"ב)

מוקדש
לעטרת ראשינו
גאון ישראל ונשיאו
מנחם משיב נפשינו
כ"ק אדוננו מורנו ורבנו
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

בקשר עם יום ההילולא השמונה-עשר
ג' תמוז ה'תשע"ב
ויהי רצון שנלך בדרכיו אשר הורנו נצח סלה ועד

נדפס על ידי ולזכות
הרה"ת ר' שלמה בן רנה וזוגתו מרת מרים בת רחל
בנותיהם ובנם דבורה לאה בת מרים; בנימין אברהם בן מרים;
חי' מושקא בת מרים וסאשא בת מרים
הרה"ת ר' יחזקאל בן סאניא וזוגתו מרת פערל בת נחמה רבקה
בנם מנחם מענדל בן פערל
בנותיהם חי' מושקא בת פערל ויאשא ליבא בת פערל
שיחיו לאורך ימים ושנים טובות ובריאות
להצלחה רבה ומופלגה ולהתברך בכל מילי דמיטב
בכל אשר יפנו ובכל המצטרך בגשמיות וברוחניות
מתוך הרחבה אמיתית ונחת חסידותי מיוצ"ח ומתוך בריאות הנכונה